

**KÜLTÜRÜN DİLE VE GÖSTERGEYE ETKİSİ BAĞLAMINDA
KİTAP KAPAKLARINDA KÜYERELLEŞME: GEORGE
ORWELL'İN "1984" KİTABI ÜZERİNDEN GÖSTERGEBİLİMSEL
İNCELEME**

Fahrettin ERBAŞ

Temmuz 2024

DENİZLİ

**KÜLTÜRÜN DİLE VE GÖSTERGEYE ETKİSİ BAĞLAMINDA
KİTAP KAPAKLARINDA KÜYERELLEŞME: GEORGE
ORWELL'İN "1984" KİTABI ÜZERİNDEN GÖSTERGEBİLİMSEL
İNCELEME**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Programı**

Fahrettin ERBAŞ

Danışman: Doç. Dr. Ertan KUŞÇU

Temmuz 2024

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Ana Bilim Dalı Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Bilim Dalı öğrencisi Fahrettin ERBAŞ tarafından Doç. Dr. Ertan KUŞÇU yönetiminde hazırlanan “Kültürün Dile ve Göstergeye Etkisi Bağlamında Kitap Kapaklarında Küyerelleşme: George Orwell’in “1984” Kitabı Üzerinden Göstergebilimsel İnceleme” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından ..... tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .....tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Fahrettin ERBAŞ

ÖN SÖZ

Göstergebilim üzerine okumalar yaptığım dönem içerisinde, göstergebilimin ne kadar kapsamlı olduğu konusundaki farkındalığının ardından, karşılaştığım her şeyde göstergebilime dair bir değerlendirme yaptığımın farkına vardım. Gerek çeviri göstergebilimi gerekse kültürel göstergebilim üzerine araştırmaları inceledikçe kültürel farklılıkların yansımalarının ne kadar fazla olduğunu gördükten sonra bu kapsamda bir çalışma konusu seçmemin hem kendi adıma büyük hem de göstergebilime az da olsa katkıda bulunacak olması bu konuyu seçme sebeplerimdir.

Çalışma boyunca desteklerini esirgemeyen ve titizlikle yol gösteren başta değerli danışman hocam Doç. Dr. Ertan Kuşçu olmak üzere, bana göstergebilime karşı heyecanlı bir heves aşıl原因an hocam Prof. Dr. Nurten Sarıca ve Türkiye Göstergebilim Çevresi dahilindeki hocalarıma, Ana Bilim Dalı dahilindeki derslerimde hem kişisel hem akademik gelişimim için katkı sağlayan tüm hocalarıma, her zaman yanımda olan ve bana inanmaktan bir türlü vazgeçmeyen aileme, en tuhaf sorularımdan en basit düzeltmelere kadar cevap veren, yardımcı olan arkadaşlarıma ve son olarak maddi manevi desteğini her zaman hissettiğim, çalışkanlığıyla hedeflerime ulaşma yolunda bana örnek olan ve bu süreçte ihtiyacım olan her türlü fedakarlığı sunan sevgili eşime sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Fahrettin ERBAŞ

ÖZET

KÜLTÜRÜN DİLE VE GÖSTERGEYE ETKİSİ BAĞLAMINDA KİTAP KAPAKLARINDA KÜYERELLEŞME: GEORGE ORWELL'İN "1984" KİTABI ÜZERİNDEN GÖSTERGEBİLİMSEL İNCELEME

Erbaş, Fahrettin

Yüksek Lisans Tezi

Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları ABD

Dil Bilimleri ve Kültür Araştırmaları Programı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Ertan Kuşçu

Temmuz 2024, VIII + 61 sayfa

Göstergebilim, anlamlı olan yapıları, çeşitli biçim ve ölçeklerle çözen, yorumlayan bir bilim dalıdır. Kitap kapakları da anlamı olan anlatılardan biridir. Küreselleşmeyle birlikte kültürel sınırların ortadan kalkmasının yansımalarına kültürel ürünlerin pazarlanması sürecinde de rastlanmaktadır. Bu yansımalar, yerelde üretilen kültürel ürünlerin, küresel kapsamda ne şekilde ve hangi öğeler yardımıyla aktarıldığına göre incelenmektedir. Kültürel verilerin yerel ya da küresel kapsamda incelenmesi noktasında göstergebilim, etkili, başat bir rol üstlenecektir. Her göstergebilimci inceleme ve çözümleme açısından zaman içerisinde kendi yorumlarını ve yaklaşımlarını göstergebilime kazandırmıştır. Bu sebeple de kültürel öğelerin incelenmesi için birden fazla göstergebilimcinin yorum ve yaklaşımlarının hem göstergebilimi anlamak hem de kültürel öğelerin göstergebilim yardımıyla açıklayabilmek hususunda daha derin bir bakış açısı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu çalışmada dilbilim ve göstergebilim kapsamında anlam arayışının önemini ve analizini kitap kapakları özelinde incelemek amaçlanmaktadır. Araştırma evreni için örneklem olarak George Orwell'in "1984" isimli eseri seçilmiştir. Seçilen kapakların grafik dil (tipografi, renk, biçim, sembol) açısından anlatımı yapılacaktır. Kitabın kapak tasarımlarının eserin kendisi ile olan alakası ve küresel pazardaki '1984' eserinin diğer çevirilerinde kültürel öğelerin kapsamı irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Dilbilim, Göstergebilim, Kitap Kapakları, George Orwell, 1984, Küyerelleşme.

ABSTRACT

GLOCALIZATION IN BOOK COVERS IN THE EFFECT OF CULTURE ON LANGUAGE AND SEMIOSIS: A SEMIOTIC ANALYSIS OF GEORGE ORWELL'S '1984'

Erbas, Fahrettin

Master Thesis

Linguistic Science and Culture Department

Linguistic Science and Culture Programme

Adviser of Thesis: Assoc. Prof. Dr. Ertan Kuscu

July 2024, VIII + 61 pages

Semiotics is a discipline that aims to analyze meaningful structures using various forms and scales. Book covers are one of the narratives that hold meaning. With globalization, the reflections of the removal of cultural boundaries are also encountered in the marketing process of cultural products. These reflections are examined based on how and with which elements locally produced cultural products are conveyed on a global scale. Semiotics will play a crucial supportive role in examining cultural data on either a local or global scale. Over time, each semiotician has contributed their interpretations and approaches to semiotics in terms of analysis and evaluation. Therefore, it is believed that considering the interpretations and approaches of multiple semioticians for the examination of cultural elements will provide a deeper perspective both for understanding semiotics and for explaining cultural elements through semiotics. This study aims to examine the importance and analysis of the search for meaning within the scope of linguistics and semiotics, specifically focusing on book covers. For the research population, George Orwell's work "'1984'" has been selected as a suitable sample. The selected sample covers will be analyzed in terms of their graphic language (typography, color, form, symbol). The relationship of the book's cover designs with the work itself and the scope of cultural elements in the global market in the other translations of "'1984'" will be scrutinized.

Keywords: Culture, Linguistics, Semiotics, Book Covers, George Orwell, 1984, Glocalization.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
RESİMLER DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, DİL VE ETKİLEŞİM

1.1. Kültür	4
1.1.1. Kültürü Oluşturan Unsurlar	5
1.1.2. Kültürün Kapsamı ve İşlevleri	7
1.1.3. Kültürlerarası Etkileşim	7
1.2. Dil	8
1.2.1. Kültür ve Dil İlişkisi/ Dilin Kültürel ve Kültürlerarası İşlevleri ...	9

İKİNCİ BÖLÜM

GÖSTERGEBİLİM, KAVRAMLARI VE KURAMLARI

2.1. Göstergibilim	12
2.1.1. Göstergibilim Kavramları	15
2.1.1.1. Gösterge, Gösterilen, Gösteren	15
2.1.1.2. İndiz, Görüntüsel Gösterge, Sembol	18
2.1.2. Göstergibilim Kuramları	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Konusu	23
3.2. Araştırmanın Evreni ve Kümesi	23
3.3. Araştırmanın Önemi ve Amacı	24
3.4. Araştırma Yöntemi	24

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

4.1. ‘1984’ – İngilizce Kapağı.....	27
4.2. ‘1984’ – Mandarince Kapağı.....	30
4.3. ‘1984’ – Hintçe Kapağı.....	34
4.4. ‘1984’ – İspanyolca Kapağı.....	37
4.5. ‘1984’ – Fransızca Kapağı.....	40

4.6.‘1984’ – Arapça Kapağı.....	43
4.7.‘1984’ – Türkçe Kapağı.....	46
4.8.‘1984’ – Farsça Kapağı.....	49
4.9.‘1984’ – İtalyanca Kapağı.....	52
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	55
KAYNAKLAR	58
ÖZ GEÇMİŞ	61

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Semiyoloji ve semiyotik ayrımı ana hatları	13
Tablo 2: Peirce'in Göstergebilim Üçlükleri (a)	18
Tablo 3: Peirce'in Göstergebilim Üçlükleri (b)	18
Tablo 4: Peirce'in Göstergebilim Üçlükleri (c)	18
Tablo 5: Göstergebilim kuramcıları ve çalışma Alanları	20
Tablo 6: Roland Barthes'ın Göstergebilimi	21
Tablo 7: Saussure'ün Göstergebilimine Göre İngilizce Kapaktaki Göstergelerin İncelemesi	28
Tablo 8: Peirce'in Göstergebilimine Göre İngilizce Kapaktaki Göstergelerin İncelemesi	28
Tablo 9: Saussure'ün Göstergebilimine Göre Mandarince Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi.....	31
Tablo 10: Peirce'in Göstergebilimine Göre Mandarince Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	31
Tablo 11: Saussure'ün Göstergebilimine Göre Hintçe Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	35
Tablo 12: Peirce'in Göstergebilimine Göre Hintçe Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	35
Tablo 13: Saussure'ün Göstergebilimine Göre İspanyolca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi.....	38
Tablo 14: Peirce'in Göstergebilimine Göre İspanyolca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	38
Tablo 15: Saussure'ün Göstergebilimine Göre Fransızca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	41
Tablo 16: Peirce'in Göstergebilimine Göre Fransızca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	41
Tablo 17: Saussure'ün Göstergebilimine Göre Arapça Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	44
Tablo 18: Peirce'in Göstergebilimine Göre Arapça Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	44
Tablo 19: Saussure'ün Göstergebilimine Göre Türkçe Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	47
Tablo 20: Peirce'in Göstergebilimine Göre Türkçe Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	47
Tablo 21: Saussure'ün Göstergebilimine Göre Farsça Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	50
Tablo 22: Peirce'in Göstergebilimine Göre Farsça Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	50
Tablo 23: Saussure'ün Göstergebilimine Göre İtalyanca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	53
Tablo 24: Peirce'in Göstergebilimine Göre İtalyanca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi	53

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Kùltür kavramı: Ana öğeler ve kùltür haritası (Güvenç, 1979, s. 109).....	6
Şekil 2: Göstergenin aşamaları (Erkman, 1987, s. 65).....	17

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1: Penguin Books Yayınevi Tarafından 2008 Yılında Basılan George Orwell ‘1984’ Kapağı.....	27
Resim 2: China Legal Publishing House Tarafından 2016 Yılında Basılan George Orwell ‘1984’ Kapağı.....	30
Resim 3: Fingerprint! Publishing Tarafından 2020 Yılında Basılan George Orwell ‘1984’ Kapağı.....	34
Resim 4: Ediciones Destino Publishing Tarafından ‘1984’ Yılında Basılan George Orwell ‘1984’ Kapağı.....	37
Resim 5: Folio Publishing Tarafından 1972 Yılında Basılan George Orwell ‘1984’ Kapağı.....	40
Resim 6: Markaz Takafi Arabi Yayınevi Tarafından 2006 Yılında Basılan George Orwell ‘1984’ Kapağı.....	43
Resim 7: Doğan Kitap Yayınevi Tarafından 2021 Yılında Basılan George Orwell ‘1984’ Kapağı.....	46
Resim 8: Nilofar Yayınevi Tarafından 1949 Yılında Basılan George Orwell ‘1984’ Kapağı.....	49
Resim 9: French and European Publications Tarafından 2012 Yılında Basılan George Orwell ‘1984’ Kapağı.....	52

GİRİŞ

Yazının icadından bugüne kitaplar, çeşitli sebeplerle insanoğlunun tarihsel gelişim sürecinde etkili olmuş, insanı insana anlatmış ve insanlığın gelişimine katkı sunmuştur. Bu tarihsel süreç içerisinde kitaplar, bilgi vermek, bilgiyi saklamak, aktarmak, çoğaltmak ve daha birçok sebeple insanoğluna hizmet etmişlerdir. Bu süreç içerisinde pek çok aşamadan geçen kitap olgusu, zaman içerisinde fiziksel bağlamda pek çok evreden geçmiştir. Başta ağaç kabukları, ceylan derileri, taş, toprak gibi bir zemin oluşturulabileceği her şeyle başlayan yazının kalıcılığına etki etme süreci devamında içerisinde kitap veya sayfaların birleştirilip istiflenen hali, kalıcılık bir yana üretimi bile başından sonuna zorluklarla dolu bir yapıdaydı. Ancak bu zorlu koşul dahi üretmek isteyen, kalıcılık meydana getirmek isteyen insanı durduramadı. Değişerek, gelişerek günümüze kadar ulaşan kitabı, başta muhafaza etmek ve bütün haline getirebilmek üzere tasarlanmış olan kitap kapakları zaman içerisinde bir afiş gibi gerek sınıflandırma gerek isimlendirme, gerekse kitabın içeriği hakkında okuyucuya sınırlı bilgi aktarımını sunmak üzere çeşitli evrimler geçirmiştir.

Günümüzde kitaplar ve kapakları, bilgi aktarımı dışında edebi ve kurgusal tasarımlar olarak da insanoğluna hizmet etmiş araçlardır. Duyguları, insan ilişkilerini, toplumsal ilişkileri ve sistemleri besleyen, eleştiren kitaplar, etkileri bazında tarih sahnesinde kalıcı ya da geçici yer bulmuşlardır. İnsanoğlu hayal kurarken, kurgularken çoğu zaman geleceğe dair merakına yenik düşmüş ve gelecekte neyin nasıl olacağı insanoğlu için hep merak konusu olmuştur. Özellikle politik düzlemde eleştiri sunarken geleceği merak ve endişeyle kurgulayan insanoğlu, bu eylemi gerçekleştirirken daha geniş bir çerçevede bulunduğu tarihsel konuyla alakalı da okura bilgi vermiştir. Gerek ütöpik gerekse distöpik düşüncelerle geleceği kurgulayan yazarlar, çoğunlukla içinde buldukları buhranlı sürecin, gelecekte de süreceği karamsarlığına takılı kalmış ya da bu buhranlı süreç dolayısıyla her şeyin o kadar da karamsar olmayabileceği bir gelecek hayaline kapılmış ve üretimlerini buna göre sergilemişlerdir.

George Orwell bu yazarlara örnek olabilecek bir isimdir. Orwell ya da asıl ismiyle Eric Arthur Blair, 25 Haziran 1903 tarihinde (Orwell, 2008), o günlerde Britanya Hindistan'ı olarak adlandırılan Hindistan'ın İngiliz sömürgesi altındaki Motihari bölgesinde doğmuştur. Hem doğum yeri hem de gençlik dönemlerini geçirdiği bu

topraklarda gördüğü acımasız sömürge faaliyetleri, Orwell'in emperyalizme karşı duruşunu ve öfkesini besleyen etkenlerden birisi olmuştur. Gençlik dönemi sonrasında Fransa'da bulunan Orwell, para problemleri sebebiyle yazmaya başlamıştır (Sutherland, 2016). Orwell, küreselleşen dünyanın, politik açıdan geleceği noktada ciddi bir öngörüye sahip birisi olarak gerek 1945'te yayınladığı 'Hayvan Çiftliği' ile gerekse araştırma konusu olan "1984" romanı ile dünya edebiyatında sarsılmaz bir yer edinmiştir. Orwell'in 1949 yılında yayınladığı "1984" adlı romanı baskıcı ve totaliter bir anlayışı ortaya koyan, distopik türde bir roman olarak kabul edilmektedir. Politik bir kimliğe sahip olan Orwell, romanında seçkin bir topluma ulaşmayı amaçlayan totaliter rejimin korku ve ümitsizlik hegemonyasında oluşan bozuklukları işlemiş ve eleştirmiştir. Roman, totalitarizmin tehlikeleri, bireyin özgürlüğünün yok edilmesi, propaganda ve gözetim toplumunun etkileri işlemektedir. 20. yüzyılın en popüler distopik romanlarından birisi olan "1984", bu konjunktürde devam eden bir politik ilerlemenin sonuçlarının neler olabileceği hakkında dünyaya bir perspektif sunmayı amaçlayan bir eserdir.

Günümüzde, küreselleşen dünyada bilgiye erişim kolaylaşmış, uzaklar yakın olmuş, kültürler arasındaki iletişim ve etkileşim artmıştır. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme olgusu her topluluğun birbirinden haberdar olmasına olanak sağlamıştır. Bu durum zaman içerisinde gelişerek küreselleşme ve yerelleşme tanımlarını birleştiren küyerelleşme kavramını ortaya çıkarmıştır. Küyerelleşme küresel fikirlerin, ürünlerin ve hizmetlerin yerel anlayışa uyum sağlaması olarak özetlenebilir. Örneğin Coca-Cola markasının reklamlarında Ramazan detaylarının Müslüman ülkelerde gösterilmesi küyerelleşmeye bir örnektir. Kültürler arasındaki iletişim ve etkileşimin artması, küreselleşmenin kültüre etkilerinden biri olarak örneklense de küreselleşmeye de etki etmiş ve zaman içerisinde 'kültür' kavramı çeşitli tanımlamalarla yeni formlar edinmiştir. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümde, kültür ve dil kavramı, bu kavramların kapsamı, birbirleriyle ilişkisi, bu kavramları oluşturan unsurlar gibi konular üzerinde durulacaktır. Kültür ve dil üzerine yapılan çalışmalarla birlikte bu iki kavramın insanın anlam arayışı, anlam oluşturma serüveni içindeki tarihsel rolüne değinilecektir.

İkinci bölümde ise, göstergebilim, kavramları ve kuramları yanı sıra çalışmanın incelemesinde referans alınacak göstergebilimcilerden söz edilecektir. Saussure, Peirce ve Barthes'ın göstergeyi inceleme ve anlamlandırma yaklaşımları ile ilgili veriler tablo haline getirilerek anlaşılması kolay bir hale getirilmeye çalışılacaktır. Özellikle Peirce ve

Barthes'ın yaklaşımları üzerine alanyazın taraması sürecinde elde edilen notlar, örneklerle zenginleştirilen tablolarla aktarılmaya çalışılacaktır.

Son bölümde araştırmanın başat elemanı olan Orwell'in "1984" romanı kapakları, göstergeler, kültürel göstergeler, dilsel ve tasarımsal göstergeler olarak ele alınacak, Saussure, Peirce ve Barthes'ın yaklaşım modelleri çerçevesinde incelenecektir. Bununla birlikte kapaklar, 'Gösteren – Gösterilen, Gösterge Türleri, Dilsel ve Görsel Anlam' olarak üç ayrı bölümde incelenerek değerlendirilecektir.

Değerlendirme kapsamı açısından Ethnologue 2024 verilerine (Ethnologue, 2024) göre dünyada en çok konuşulan diller tespit edilmiş ve bu dillerde basılmış kitap kapaklarından dokuz tanesi seçilerek incelenecektir.

İnceleme sonucunda somut ve soyut kültürel değerler kapsamında incelenecek olan dokuz örneğin, yayımlandıkları ülkelerin kültürel göstergelerini hangi ölçüde yansıtıp yansıtmadıkları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, DİL VE KÜLTÜREL İLETİŞİMDE KİTAP

1.1. Kültür

Kültür kavramı, kapsayıcılığı ve boyutu açısından oldukça kullanışlı ancak tartışmaya açık bir yapıya sahiptir. Kültürü tanımlamak estetik olarak açık uçlu ve tanımlanmasında zorluk yaşatan bir yapıdayken, antropolojik açıdan da oldukça kısıtlayıcı ve taraflı tanımlar ortaya çıkarabilmektedir. Söz gelimi en genel biçimiyle “Kültür, bizi biz yapan her şeydir” gibi bir yaklaşım; hiçbir kanıt, tanım, araştırma, deney veya izah sunmadan kurulan basit bir ifade olmasına rağmen genel tanım açısından kültürün kapsayıcılığına vurgu yapmaktadır. Öte yandan “İşte, bu kültürdür” ifadesi de yine hiçbir tanıma uymayacak ve bizi sonuca götürmeyecek bir açıklama olacaktır. Kültür, Budunbilim Terimleri Sözlüğünde şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Bir halkın ya da bir toplumun özdeksel ve tinsel alanlarda oluşturduğu ürünlerin tümü: yiyecek, giyecek, barınak, korunak gibi temel gereksemelerin elde edilmesi için kullanılan her türlü araç gereç; uygulanan teknikler, düşünceler, beceriler, inançlar, geleneksel, dinsel, toplumsal, politik düzen ve kurumlar; düşünce, duyusu, tutum, davranış ve yaşama biçimlerinin topu” (Örnek, 1973, s. 43-44).

Bu açıklamalardan da anlaşılabilceği gibi, geniş ve her şeyi kapsamaya gayret edecek şekilde tanımlanan kültür kavramını, tanımlamak oldukça güçtür.

Kültürün tümüyle tanımlanmasının zorluğu, kültürün oluşturduğu organik bir kültür halini almıştır. Genel kabul olarak “kültür; bilgi, hukuk, inanç, ahlak, gelenek gibi, bireylerin bir toplumun üyesi olarak edindikleri her türlü alışkanlık ve beceriyi kapsayan karmaşık bir bütün olarak değerlendirilmektedir” (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003, s. 30). Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Sözlük ise bu değerlendirmeyi “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” biçiminde yer vermektedir (2024). Benzer biçimde

Britanyalı antropolog Edward Tylor'ın kültür tanımı da şöyledir: “Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği, kazandığı bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.” (akt. Güvenç, 1979, s. 102-103)¹. Ancak görüldüğü üzere bu tanımların tümü kültür olgusunu yansıtmamasına rağmen bütünü göstermemektedir.

Tanımlardan yola çıkarak kültür, içerisinde barındırdığı unsurlarla bir bütünü oluşturmaktadır. Bir toplumun aktarım ve değer araçlarından olması sebebiyle kültür, içerisinde var olan unsurlarla, süreç içerisinde birbirinden etkilenen ve değişikliklerin tümüyle dolaylı ya da doğrudan ilgilidir.

Genel olarak kültür olgusunun tanımlanmasındaki en önemli problemlerden birisi bu tanımı ne kadar daraltmak ya da ne kadar genişletmek gerektiğinin bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple de kültür hakkında, en daraltılmış tanımlardan en geniş paragraflara kadar söylenebilecek her şey hem doğru hem de yetersiz kalacaktır.

Kültür, önemi sebebiyle de aslında bildiğimiz şeylerin temelinde yer almaktadır. Hakkında konuşulduğunda, kültürün yalnızca bir toplumun, geçmişten bugüne taşıdığı verileri ifade ettiği anlaşılrsa da daha derinde bir yerde aslında her bir insan ayrı bir veriyi kendinden sonrakilere aktarmaktadır. Bu bağlamda “Bu ülkenin insanları şöyledir” ifadesinin o ülkedeki her bireyin özünü tanımlamaz. Bilakis bahsedilen tanım o ülkedeki hiçbir bireyi tanımlamıyor dahi olabilir ancak tanımladığı şey, o ülkedeki bireylerin veya diğerlerinin o ülkedeki bireyleri, bir toplum bazında tanımladıkları dokudur. Tüm bu yönleriyle kültür, “Bu kültürdür” dediğimiz şeylerin tümünü tanımlamaktadır ki bu da kültürün tanımlanmasındaki zorluğun bir yansımasıdır.

1.1.1. Kültürü Oluşturan Unsurlar

Kültürü tanımlamak oldukça zor olsa da içeriğinde, maddi ve manevi birçok unsuru barındırdığı bilinmektedir. Bunlar, içinde yaşanılan toplumun coğrafi konumu, armaları, sembolleri, iklim koşulları, su kaynakları, arazi yapısı ve tarım elverişliliği gibi somut unsurlar ile toplumsal düzeni oluşturan yasalar, dünya görüşü, hukuki normlar, zihniyet, komşu topluluklarla etkileşim, gelenekler ve ahlaki değerler, inançlar ve ifade biçimini oluşturan dil gibi soyut unsurlar yekpare bir düzen oluşturarak kültürü meydana

¹ Tylor, E.B. (1871). I., Primitive Culture: Researches Into The Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom, s.1, London John Murray Publishing House'dan akt. Bozkurt Güvenç, B. (1979). İnsan ve Kültür, s.102-103.

ki dil olgusu bu bağlamın dışındadır. Dil, yalnızca bir iletişim aracı olarak varlığını sürdürmemekle birlikte kültürü taşıyan, nesilden nesle ve toplumdan topluma aktarılmasını sağlayan, yaşayan ve diğer kültürel olguların yerelde taşınması durumuna da etki eden bir olgudur. Sonuç olarak kültür, yerleşim yerinden sanata her bir unsura temas eden bir yapıya sahiptir.

1.1.2. Kültürün Kapsamı ve İşlevleri

Kültür, insanın bir toplum içerisindeki yaşamını şekillendiren ve toplumların temelini oluşturan bir formdur. Yalnızca bir dizi ritüel, sanat eseri veya gelenek-görenek gibi yapılardan oluşmayan kültür çeşitli işlevleri olan hatta bu işlevlerde kritik roller oynayan bir sağlayıcı olarak varlığını sürdürür.

Toplumların aidiyet ve kimlik oluşturmaya katkı sağlayan kültür, anlam oluşturma konusunda farklı bakış açıları oluşturarak ve bunları nesilden nesle aktaran bir yapıya sahiptir. Kültür, sanatsal anlamda bireylerin ve toplumların yaratıcılığını besleyerek yenilikçi veya gelenekçi bir üretim ortaya çıkarır, bu sayede kültürel iletişim zamanla kültürlerarası bir boyuta kavuşabilir. Toplumların karmaşıklığını anlamak, ancak o toplumun kültürel yapısının işleyişini anlayarak kolaylaşır. Sözelimi İtalya söz konusu olduğunda, kültürel bir işlev örneklemenin en kolay yolu sanat eserlerinin kültürel bağlamda aktarılmasıdır. Dört yüz yıl önce gelişen bu kültür bugün “Barok Mimari” denildiğinde akla İtalya’nın gelmesini sağlamaktadır. Ya da anlam oluşturma özelinde düşündüğümüzde antik ya da modern felsefe konusu ele alındığında Yunanistan’ı, Almanya’yı ya da Fransa’yı örneklemeyen felsefeden örnek vermek güçleşir.

Sonuç olarak, kültürün işlevleri etkili ve önemli bir sağlayıcı ve aktarıcı olarak kendini göstermektedir. Kendi içerisinde birçok bilim dalının uzmanlığını gerektiren kültür olgusu, işlevleri bakımından da oldukça çok yönlü ve istikrarlıdır. Her bir işlev kültüre hizmet ederek, kültürün kalıcılığını, zamanla bilinirliğini etkileyerek o kültürün belirli etiketlerle tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır.

1.1.3. Kültürlerarası Etkileşim

Küresel dünyada, kültürlerin birbirleriyle etkileşimi oldukça artış göstermektedir. Bu etkileşim içerisinde fikir, deneyim, tarihsel arka plan ve bilgi alışverişi gibi pek çok akışı içermektedir. Bu etkileşim olumlu ve olumsuz sonuçlar doğuran, bir süreç boyunca uzun yıllar devam eden bir yapıdadır. Kültürlerarası iletişim ve etkileşim kültürel çeşitliliğe, anlayışa ve hoşgörüyü bir zemin oluşturur ve diğer kültürlerin anlaşılabilir hale

gelmesine etki eder. Aynı zamanda önyargılara ve bilgi sermayesine katkı sunarak görüşlerin gelişmesine katkıda bulunur.

Toplumlararası kültürel etkileşimler yine toplumların kendi aralarındaki bağların, benzerlik ve farklılıkların farkına varılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası ticaret ve seyahat faaliyetleriyle birlikte farklı coğrafyalardan insanlar birbirleriyle temasta bulunarak kültürel alışverişe katkıda bulunurlar. Bu duruma en büyük katkıyı sunan altyapı ise dildir. Farklı kültürlerle sahip uluslar aynı zamanda farklı dillere de ev sahipliği yapmakta oldukları için iletişimi tedarik etmenin ve pekiştirmenin yolu o topluluğun kullandığı dili öğrenmekten geçmektedir. Dil ve iletişim bariyerini aşan topluluklar, ticari ve siyasi aktarımlar başta olmak üzere aralarındaki tüm aktarımları gerçekleştirmede nispeten daha kolay bir zemin oluşturmuşlardır.

1.2. Dil

Dil, düşüncelerin, kaslar ve sinirler gibi vasıtalar yardımıyla sesli ve/veya görsel olarak aktarılmasını sağlayan bir olgudur. Bu olgu, anlam ile sesli ya da görsel aktarımı; zihinde canlanan düşünceler ile organlar aracılığıyla oluşturulan bir düzenli ve biçimsel eylemleri bir araya getirmektedir. "...düşünce sözcüklerin bir arada sıralanmasıyla düşünceye dönüşerek karşı tarafa iletilir" (Azimov, 2020). Dil, çok yönlü ve her tanımlanmaya girişiminde farklı özellikleriyle ortaya çıkan, uzun yıllar boyunca araştırma ve tartışmalara konu olmuş dinamik bir araçtır. Aynı zamanda dil, tarih boyunca insanın mana arayışında kritik bir rol üstlenmiştir. Dahası hem bireysel hem toplumsal anlamda edinim ve iletişim sistemidir. Kültürlerarası iletişimin geliştiği aşamada, bu ortak olgu, ifade ve anlaşma altyapısında önemli bir varlık teşkil etmiştir.

En yalın haliyle dil, bir dizgedir. Bu, sesli iletişimde de düşüncelerimizi kendi zihnimizde oluşturduğumuzda da bu şekilde olduğu gibi jest, işaret ve mimiklerle sunulduğunda da böyledir. Berke Vardar'ın Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde "Belli bir insan topluluğuna özgü, çift eklemli sesli göstergeler dizgesi" (Vardar, 2007, s. 71) olarak ifade edilen dil, aslında hususi bir dizi düzenekten ibarettir. Benzer bir tanım olarak Dilbilim Sözlüğü'nde "Nedensiz simgelerden oluşan, bildirişimin gerçekleşmesini sağlayan dizge, çok boyutlu kavramlar bütünü" (İmer, vd., 2011, s. 87) ifadeleri yer almaktadır. Ancak bu tanımlar dışında genel kapsamıyla dil, çok yönlü, çok boyutlu, yaşayan ve ölen, gelişen ve değişen, evrensel ve özgül hem gerçek hem de büyülü, her şeyden eski ancak aynı zamanda her gün daha yeni olan bir araçtır.

Dilin önemi hakkındaki araştırmaların çoğunda Humboldt'un, dilin olmadığı bir durumda yaratıcılığın, zihinsel aktivitenin ve kavram denen olgunun da varlığını oluşturamayacağını (Humboldt, 1988) ifade ettiğı cümleleri, ya da Wittgenstein'in ifadesiyle "dilimin sınırları, dünyanın sınırlarını imler" (Wittgenstein, 2013, s. 133) cümlesi bu önemi göstermektedir. Dilin, bu seviyede önemli bir olgu olarak aktarılmasının önde gelen sebeplerinden birisi, iletişimin temelinde bir araç olmasının yanı sıra, toplum içinde ortak kümede buluşulması gereken ve korunması gereken bir amaç olmasıdır. Bireyin kendini zihinsel olarak tanımlaması dil olgusundan geçmektedir.

Dilin antik çağlardan bugüne kadar gerek felsefi gerek sosyolojik açıdan dilin bir bilim dalı halini almasıyla incelenen dil olgusu, çeşitli sorgulamalara ve tartışmalara ev sahipliğı yapmıştır. Bunun da sebebi dilin, yaşıyan bir olgu olarak varlık bulması ve kendini gelişmeye ya da gerilemeye sevk edecek bir konumda olmasıdır. Yaşıyan, gelişen ve değışen bu olgu kültürel anlamda bir yapıtaşı olmasının yanı sıra kültürün koruyucusu ve taşıyıcısı görevini de üstlenmektedir.

1.3. Kültür ve Dil İlişkisi/ Dilin Kültürel ve Kültürlerarası İşlevleri

Dil, yalnızca bir iletişim aracı olarak değıl, bir biçimde insanların düşüncelerini ifade etmesine, sosyal bir etkileşim oluşturmasına ve bilgi paylaşımına imkân tanıyan ve kültürel kimliğı korumakta en önemli araçlardan biri olarak insan yaşamında çok yönlü bir rol oynamaktadır.

Ayrıca dil, bir canlının özenli özensiz duygu ve düşünce etkileriyle iç dünyasını çeşitli yollarla yansıtmaya katkı sunan bir aynadır. Tüm duygu ve düşünceler bu aynaya yansır ve bu ayna sayesinde aktarılmak istenen kişiye aktarılır. Bu yansımalar ve aktarımlar bazen sesle, bazen işaretler, jestler ve mimikler, bazen yazıyla veya görsel vasıtalar aracılığıyla gerçekleşir. Bireysel aktarım devamında toplumsal aktarımı getirdiğinde ise bu yansımalar giderek büyür ve artık daha kalıcı şekilde bir kişiye değıl nesilden nesle aktarılmaya başlar. Böylece kültür kendini oluşturur, büyütür, şekillendirir ve yaşatır.

Aslında düşüncelerde bile vasita olarak kullandığımız dil olgusu daha geniş bir bağlamda düşünüldeğınde kültürün temelini oluşturan, önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. "Her millet dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur" (Kaplan, 1983). Buradan da anlaşıldığı gibi kültür dil ile, dil kültür ile yaşamını sürdürür, süreç içinde

birbirleriyle etkileşime girerek besler ve şekillenirler. Bu şekilde yıllar, yüzyıllar içerisinde gelen her nesil bir öncekinden etkilenir. Her ikisi de canlı ve karmaşık yapılar olan kültür ve dil olguları aralarındaki ilişki, biri olmadan diğersinin de varlığının tehlikeye gireceği bir derinliktedir.

Dil, toplum için hem yerel hem de küresel bir öneme ve işleve sahiptir. Yerel odağında, dil kültürü gelecek nesillere taşımayı, kültür ile birlikte bir millet oluşturmayı ve milli bir kültür oluşturmayı amaçlarken, küresel odağında toplum ve kültür için diğer toplum ve kültürlerle iletişim ve etkileşim zeminini oluşturmayı ve kültürel dokuyu diğer topluluklara ulaştırmayı amaçlamaktadır.

Günümüzde küreselleşmeyle birlikte toplumlar birbirleriyle etkileşime geçme konusunda daha hevesli bir hale gelmişlerdir. Birbirleriyle etkileşime girmenin, seyahat, öğrenci transferi, yurtdışı eğitimleri gibi çeşitli yolları olduğu gibi daha yalın ve maliyeti nispeten daha az olan ve geçmişten beri bilgi aktarımı olarak kendini kanıtlamış olan bir diğer yolu da yazılı basındır. Yazılı basın bilginin aktarımı konusunda oldukça etkili bir seçenek olduğunu tarih boyunca kanıtlamıştır. Okuma yazma oranının düşüklüğü, kitapların muhafazasında oluşan zorluklar, kitabı temin edebilmenin maliyeti gibi sebeplerle uzun zaman boyunca sadece toplumun belli bir kesiminin kontrolünde ve sahipliğinde olan kitaplar, matbaanın icadı ve küresel kabulüyle birlikte maliyetin azalması sonucunda, bu zorlukların üstesinden gelmeyi başarmıştır. Bu zorlukları ortadan kaldırmak üzere meydana getirilen kolaylıklarla çok geniş bir ticari alanı kapsayan matbaa kendini yayıncılık sektörüne dönüştürmüştür. Bu dönüşüm vasıtasıyla yayıncılık sektörü kadar çeviri sektörü de kültürel iletişimde konumunu almıştır.

Günümüzde kitapların insan yaşamına etkisi oldukça büyüktür. Başlangıçta bilgi aktarımı sunan kitap, kurgusal bir düzleme erişmiş ve bu kurgu ile hem bilgi hem de duygu aktarımı meydana getirilmiştir. Bu duygu aktarımı zaman zaman değişiklik göstermiştir. Bu değişimde değişmeyen en önemli detay, gerek romantik ve duygusal gerek politik, kitabın insana etki etmeyi başarmış olmasıdır. Ekonomik gelişimiyle birlikte kültürel sermayeyi küresel bağlamda insanlara ulaştırarak entelektüel gelişimdeki en güçlü araç olmuştur.

Tercüme ve yayıncılık kültürüne etkisiyle kitap kültürü, zaman içerisinde gerek estetik kaygılar gerek pazarlama amacı gerekse bir mesaj taşınması açısından kapak tasarımlarına özen göstermeyi ihmal etmemiştir. Söz gelimi 19. yüzyıla kadar deri kitap

kapağı oldukça yaygınken mali sebepler ve korunmasının, taşınmasının zorluğu sebebiyle bu kültür de zaman içerisinde yerini başka materyallere bırakmıştır. Ancak kapak materyali ne olursa olsun özellikle 19. yüzyıl sonrası eserlere bakıldığında her ne sebeple olursa olsun kapak tasarımı özellikle dikkat edilen hususlardan birisi halini almıştır. Hatta basım tarihi eski tarihlere dayanan eserlerin belirli dönemlerdeki baskılarında tasarımsal değişikliklere gidildiğini görmek mümkündür.

Bu bağlamda kitaplar hem farklı kültürlerin birbirini tanınmasında hem de bilgiye ulaşımda en önemli araçlardan biridir. Gerek estetik kaygıyla gerek mesaj verme kaygısıyla olsun, toplumun kültürel öğelerini aktarmakta başarılı bir araçtır. Göstergebilimin yardımıyla bu aktarımın mesajları okunabilmekte ve yorumlanabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖSTERGEBİLİM, KAVRAMLARI VE KURAMLARI

2.1. Göstergebilim

Dilbilimin, bir bilim dalı olarak nitelendirilip şekillenmesiyle ortaya çıkan bilimsel düzlemde, incelemeler, arayışlar ve tartışmalar süreç içerisinde kendi özel alanlarını ve alt başlıklarını oluşturmuşlardır. Bununla birlikte dilbilim başta olmak üzere oluşan her bir kavram, kapsamı ve değeri artarak bu bilimsel daire içerisinde kendine bir zemin bulmuştur. Dilsel anlamda somut yapıların karşılık bulduğu ifadeler, soyut bir altyapıya ihtiyaç duymuş ve bu ihtiyaç, başından bu yana süregelen anlam arayışına felsefi bir süreçle etki ederek 19. yüzyıl sonlarında farklı bir soluk meydana getirmiştir. 19. yüzyıl sonları göstergebilimin bir inceleme konusu olarak nitelendirildiği, ortaya çıktığı tarihtir. Ancak göstergebilimin incelediği ve temsil ettiği ifade, aslında insanın gözünü açtığı ilk andan itibaren kendini bilinçsiz bir şekilde ortaya çıkaran bir zihinsel işleyiştir. Turner, göstergebilimin terminolojik ve kavramsal açıdan metodolojik bir kullanışlılık meydana getirdiğini, imkân temin edilen bir çerçeve oluşturduğunu, bu sebeple de kültürel çalışmaların bir parçası haline geldiğini ifade etmektedir (Turner, 2005, s. 16). Göstergebilimin insanla bu seviyedeki derin bağı dolayısıyla da bazı araştırmacılar göstergebilimin dilbilimin alt dalı olduğuna, bazılarıysa dilbilimin göstergebilimin alt dalı olduğuna kanaat getirerek bir ihtilaf oluşturmuşlardır.

Göstergebilim (semyotik ya da semiyoloji), en yalın ifadeyle ‘göstergeleri’ inceleyen ‘bilim’ dalıdır. Ancak incelenme alanının genişliği ve günümüzde göstergebilimin evrildiği hal sonucunda bu ifade son derece yetersizdir. Dilbilimsel açıdan çok yeni bir bilim dalı olarak nitelendirilse de etimolojik olarak gösterge kelimesi kökeni Antik Yunancada *sēmeiotikos*² kelimesinden gelmektedir. İşaret, iz, belirti ve mucize anlamlarına gelen *sēmeiotikos* kelimesi Antik Yunan Dönemi’nde tıbbi literatür içerisinde, hastalık veya iyileşme belirtisi anlamlarına gelen *semptom* kelimesini ifade

² Oxford Learner’s Dictionaries, Oxford Advanced Learner’s Dictionary, “semiotics”, erişim: 23 Mayıs 2024, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/semiotics>

ediyordu (Liddell & Scott, 1996, s. 1593). Göstergebilim yalnızca dilbilimin değil bilimsel pek çok alanın yorumlanmasında etkili olmuştur. Yunanlı hekim Galenos da hastalık belirtilerinin incelenmesi anlamında semeiotike terimini kullanmıştır (Rifat, 2013, s. 99). Dilbilimsel açıdan ise göstergebilim, bir sistem içerisinde toplumsal yapısı kabul edilen bir dilin, içerisinde temsil ettiği her bir ifadenin incelendiği bilim dalı olarak nitelendirilebilir. Bu sebeple göstergebilimin sistem içerisinde incelediği ifadeleri ve bu ifadeleri hangi sistemler üzerinde incelediğini açıklamak gerekmektedir. Göstergebilim tanımının Türkçede bir talihsizliği mevcuttur. Bu talihsizlik, Semiyoloji ve Semiyotik kavramlarının her ikisi için de Göstergebilim tanımının kullanılmasıdır. Ancak bu iki tanım, belirli ölçülerde birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Tablo 1: Semiyoloji ve semiyotik ayrımı ana hatları

	Semiyoloji	Semiyotik
Köken	Avrupa (Ferdinand de Saussure 1857 – 1913)	Amerikan (Charles Sanders Peirce 1839 – 1914)
Yaklaşım	Uygulamalı, Özgül	Teorik, Genel
Metodoloji	Somut ve Yöntemsel	Soyut ve Kavramsal
Araştırma Alanı	Belirli dillerin çalışılması (sesletim ve dilbilgisel)	Dil felsefesi (Sözel veya sözel olmayan diller)
Araştırma Konusu	Belirli dillerin özellikleri	Anlam üretim süreçleri
Başlıca İsimler	R. Jakobson, L. Hjelmslev, R. Barthes, U. Eco, A.J. Greimas	T. Sebeok, G. Deledalle, D. Savan, E. Veron, C. Tiercelin

Bu tablo, semiyoloji ve semiyotik kavramlarının arasındaki köken, yaklaşım, metodoloji, başlıca semiyotikçiler ve semiyologlar, araştırma konusu ve alanı açısından farkları göstermektedir. İki terim de hâlihazırda kullanılmasına rağmen bu farklılıklar bilinmelidir. Bu farklılıklara rağmen Saussure ve Peirce, göstergebilimin işaretler bilimi olduğu ve bu işaretlerin bir sistem, dizge oluşturduğu konusunda hemfikirdir. Dil içerisinde ya da dil felsefesi bağlamında dil dışında olsun gösterge her zaman sebepli ya da sebepsiz bir sistem içerisinde.

Göstergebilimin bir bilim dalı şeklini alması, gelişmesi ve günümüze kadar ulaşması sürecinde birçok dilbilimcinin katkısı ve etkisi olmuştur. Bunlar arasında başta Saussure, Peirce, Greimas, Jakobson, Barthes olmak üzere Kristeva, Lévi-Strauss, Genette, Eco, Cassier, Riffaterre, Ricoeur, Coquet, Derrida gibi isimler bulunmaktadır. 20. yüzyılın başlarında Cenevre’de verdiği derslerde, göstergebilimi bir bilim dalı olarak ilk kez gündeme getiren İsviçreli dilbilimci Saussure, en etkili isimlerden birisidir. Aynı

dönemde Amerika’da çalışmalarını sürdürmekte olan Peirce, göstergebilim kavramına daha mantıksal açıdan yaklaşmıştır. Greimas’ın öncülüğüyle kurulan Paris Göstergebilim Okulu da dahil olmak üzere yukarıda zikredilen her dilbilimci bir şekilde Saussure’ün kavramlarına ve oluşturduğu yapıya katkı sunarak göstergebilimin bugün aldığı şekilde etkili olmuştur. Sözelimi, Barthes, söylem ve dizge konuları kapsamında, Kristeva metin ve metnin üretimi kapsamında, Genette anlatıbilim ve altmetinler kapsamında çalışmalar ortaya koyarak göstergebilimin gelecek nesillere aktarımına ve gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Göstergebilim aslında bir anlam oluşturma süreci ya da daha yalın bir ifadeyle ‘hakkında konuşmak’ olarak nitelendirilebilir. İletişimin ve anlam oluşturma bilimidir. Hem bilişsel hem sosyal hem de iletişimsel boyutlarda anlam üretimini ve anlama çabasını kapsayan bir alan halini almıştır. Göstergebilimle ilgili en açıklayıcı tanımlamayı Saussure yapmıştır ki; ilgili gözlemleri ve çalışmalarıyla göstergebilimi tasarlayıp ortaya çıkaran da kendisidir. Saussure’e göre göstergebilim “adı nesneyle birleştiren bağ” şeklinde tanımlanmıştır (Saussure, 1998, s. 109). Bu tanımlamada ifade edilen ad sözcüğü, imge olarak; nesne sözcüğü ise anlam olarak belirtilmektedir. Düşünce sistematığı açısından olguları, sözcükleri, nesnelere, hareketleri gözlemlerken altlarındaki metni, anlamı, referansları, fikri birleştiren bağ olarak açıklanabilir. Ancak göstergebilim, yalnızca ilk bakışta fark edilen, açık anlamlı yapıyı inceme alanı olarak işlememektedir. Bunun aksine göstergebilimin amacı, yüzeysel olarak görünen detaylarla, derindeki anlatıma ulaşmak ve anlamlandırmaya çalışmaktır.

Her dil kendi içerisinde özgün bir yapıya sahiptir. Bu özgünlük hem sözlü hem görsel hem de yazılı dilde birbirini tamamlayan biçimde mevcuttur. Kelimeler görüntüyü tamamlar ve ayrıca mesajın anlaşılması ihtiyacını karşılarlar. Görüntü özel bir işaret olarak varlığını sürdürürken görsel niteliklerin gözlemine ve kültürel verilere sıkı sıkıya bağlı anlamların incelenmesine olanak tanır.

Göstergebilim, karşılaştırmalı bir yaklaşım yerine, karmaşık ve derinlemesine anlamlar içeren metinleri ve yapıları inceleyen bir metodoloji olarak, çözümlemesi imkânsız olan bütüncül metinleri ve yapıları anlaşılabilir kılar. Bu tip metin ve yapılar genelde ilk bakışta anlaşılır olsa da, daha derinlemesine incelendiğinde çok katmanlı anlamlarla dolu ve bu sebeple de farklı yorumlara açıktır. Edebi metinler, resimler, filmler gibi sanat eserleri, bu karmaşık yapılara örnek olarak gösterilebilir. Bütüncül bir eserin

yeniden anlamlandırılması ve çözümlenmesi, betimleme, bilim kuramı ve metodoloji açısından incelenerek gerçekleştirilebilir. Yüzeyledeki anlamın altında yatan derin anlamların keşfedilmesi, anlam oluşum süreçlerini açığa çıkararak derin anlamları keşfetmek göstergebilimin amaçlarındandır.

2.1.1. Göstergebilim Kavramları

Göstergebilim, günümüzdeki formuna ulaşana kadar pek çok dilbilimci tarafından incelenmiştir. Neredeyse her dilbilimci, incelemeleri esnasında olumlu ya da olumsuz yorumlar ve kuramlarla göstergebilime katkı sunmuştur. Dünyanın birçok yerinde birbirinden bağımsız ve habersiz dilbilimciler, aynı dönemler ya da yakın zamanlar içerisinde göstergebilimi incelediklerinde, farklı bakış açılarıyla kavramsal bir zemin oluşturmuşlardır. Dilbilimciler arasında, tanımlama, kapsam, model, stabilite, sürerlik, değişkenlik ve mantık zemininde farklı yaklaşımlar mevcuttur. Sözelimi gösterge, gösterilen, gösteren terimleri için Saussure, “bütünü belirtmek için gösterge, kavram yerine gösterilen, işitim imgesi yerine de gösteren terimleri benimsenmelidir” (Saussure, 1998, s. 111) şeklinde bir öneride bulunmuştur. Bu öneri kapsamı, sembol ‘gösterge’, ses veya yazı ‘gösteren’, anlam ‘gösterilen’ şeklindedir. Öte yandan Peirce “bir gösterge, yerini alacağı şeyin, birisi için belirli bir kapasite, birikim, yaklaşım ve ilgi açısından yerini tutmalıdır” (Peirce, 1984, s. 228) şeklindeki tanımlamasıyla Saussure’ün yaklaşımına başka bir bakış açısıyla etki eder. Peirce’in bu tanımlamasına göre gösterge üçlü bir bağ içerisindedir. Gösterge, nesne ve yorumlayıcı temelinde bir modelleme geliştiren Peirce, Saussure’ün yaklaşımının yalnızca dilbilimsel ve ses birimsel zeminine her bir yorumlayıcının göstergeye farklı bir yaklaşımda bulunacağını savunur.

Bu çerçevede göstergebilimin kavramları ele alınmak istendiğinde terimlerin tek başına verilmesi yeterli olmayacaktır. Bu sebeple çalışmanın bu alt başlığında göstergebilimin kavramları birçok dilbilimci ve göstergebilimci yaklaşımları ve yorumları eşliğinde işlenecektir.

2.1.1.1. Gösterge, Gösterilen, Gösteren

TDK Güncel Türkçe Sözlük’ü, göstergeyi “bir şeyi belirtmeye yarayan şey, belirti, im; işaret” şeklinde tanımlamaktadır (2024). Gösterge, bir şeyin yerine geçen ve o şeymiş gibi tanımlayabildiğimiz bir araç olarak tanımlanabilir. “Dildeki gösterge sesin bellekteki görünümüyle bir kavramı birleştirir” (Sarica, vd., 2021). Mehmet Rifat, Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü eserinde göstergeyi “Kendi dışında bir şeyi temsil eden ve temsil

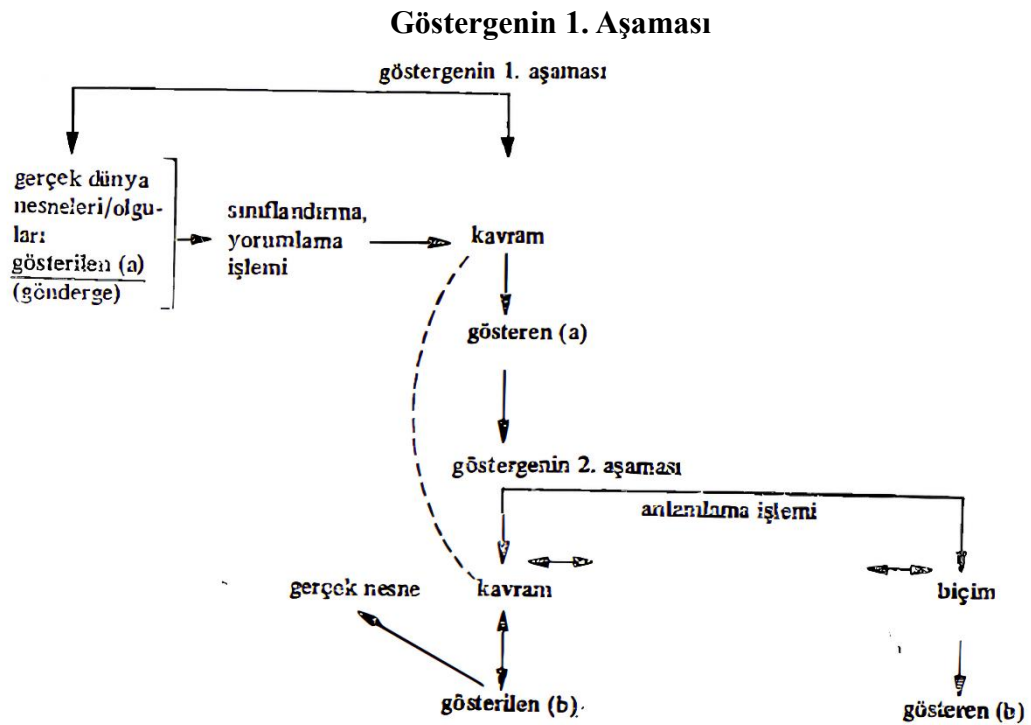
ettiği şeyin yerini tutabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu...” (Rifat, 2013, s. 97) şeklinde tanımlamaktadır. Örneğin trafik ışıklarındaki renkleri ele alacak olursak; kırmızı, sarı ve yeşil renkleri, birer gösterge niteliğindedir. Çünkü hiçbir renk alıcıya doğrudan durmayı, beklemeyi ya da hareket etmeyi belirtmemesine rağmen yeşil rengi alıcının hareket halinde bulunmasını, sarı rengi beklemesini ve kırmızı ışık durmasını göstermektedir. Bu bağlamda Akerson genel ve diğer anlamları şu şekilde örneklemiştir:

Kapı sözcüğü, Türkçe bildiğimiz için hepimizin zihninde genel bir kapı kavramı canlandırır. Oysa edebiyata geçtiğimizde, kapı sözcüğü daha farklı bir anlam çağrıştırabilir. Şair eğer sevgiliden kalbinin kapısını açmasını istiyorsa, bu kapı artık bildiğimiz somut dolap kapısı değildir. Açma eylemi de bildiğimiz, dolap kapısı açma eylemi değildir. Hatta kalp bile, biyolojik kalp değildir. Bu deyişte tüm bu sözcüklerin anlamları kaymıştır. Birisine kalbinin kapısını açmak onun sevgisini kabul etmek ve onu sevmek olarak yorumlanabilir. Yani açık kalp ameliyatı yapan bir cerrahın, hastanın kalbine müdahale etmesinden çok farklı bir durum söz konusudur; zaten bu deyiş ortaya çıktığında açık kalp ameliyatları henüz yapılmıyordu. İşte göstergelerin (sözcüklerin) bu ikinci anlamları, yananlamı oluşturur. Ne var ki yananlamın oluşması için, düzenlamadan büsbütün kopuk olmaması, düzenlamadaki bazı niteliklere gönderme yapması gerekir. Yananlam olgusu özellikle sanat ve edebiyat yapıtlarında önemlidir, hatta sanatı sanat yapan yananamlardır, denebilir (Akerson, 2019:11, akt. Has, 2022:48).

Buradan da anlaşıldığı gibi göstergenin amacı, hâlihazırdaki temsil ettiği anlamın dışında bir anlam gibi konumlanarak o şeymiş gibi davranmaktadır.

Gösterenle, gösterilen arasındaki bağın bütünü oluşturarak gösterge kavramı Saussure’e göre nedensizdir (Saussure, 1998). Bu nedensizlik Peirce’in mantıksal bağlamda göstergeyi yorumlamasından bağımsızdır. Saussure göstergebilime sesletim ve yazın olarak baktığı için bu nedensizliği ifade ederken harflerin ve sesletimin göstergesel olarak nedensiz olduğunu savunur. Örnek olarak ‘baba’ kavramının, anlam olarak temsil ettiği şey ailede çocuğu olan erkek kişidir. Ancak sesletim veya yazın olarak ‘b-a-b-a’ kelimesinin diziliş veya ses olarak anlamıyla hiçbir bağı yoktur. Saussure’ün bu düşüncesinin temeli göstergebilimi dilbilimsel bağ zemininde incelemesidir. Peirce bu sürecin daha geniş kapsamlı olduğunu savunmaktadır. İşaretlerin nasıl anlam kazandığı bilimsel ve felsefi düzlemde Peirce’in araştırma konusudur.

Kavramsal açıdan gösterilen, temsil edilen şey demektir. Gösterilen, göstergenin zihinde oluşturduğu anlam olarak tanımlanabilir. Rifat'a göre "Gösterilen, göstergenin doğrudan duyumsanmayan, doğrudan algılanmayan bölümüdür; göstergenin kavramsal yanadır; içeriktir" (Rifat, 2013, s. 107). Örneğin, ağaç kelimesinin temsil ettiği, insanların zihninde canlanan, kökü, gövdesi, dalları ve yaprakları olan bitkidir. Ancak bu tanımlama Peirce göstergebilimi zemininde gösterilen olarak ifade edilmez. Peirce bu ifadeye en yakın ifade olarak yorumlanan 'interpretant', kavramını kullanmaktadır. Yaklaşım fark etmeksizin göstergenin bir aşaması olarak bakıldığında temsil edici olan gösteren, anlamlandırma için gereklidir. Anlamlandırmalar somut olduğu gibi soyut ya da durum bildiren bir formda olabilir. Gösterilen, özellikle geçmişlerinde bir kültür alışverişinde bulunmamış topluluklar için kültürel açıdan farklılaşabilir. Örneğin, ağaç kelimesi dilsel açıdan 'a-ğ-a-ç' sesletimi ile tanımlandığında Türkçe bilmeyen örneğin İngiliz bir yorumlayıcı için 't-r-e-e' bağıntısını vermeyecektir. Bu sebeple gösterilenin doğru kültür ya da küresel bir anlam gözetiliyorsa tüm kültürler için doğru verilmesi çok önemlidir.

Şekil 2: Göstergenin Aşamaları (Erkman, 1987, s. 65)

Şekil 2'de görüldüğü gibi gösterge bilimsel açıdan tanımlanırken belirli aşamalardan geçmektedir. Bu aşama her deneyde sıralı ilerlemeyecek olsa da geçerlidir. Gösterilen nesne ya da olgu, belirli bir anlamsal dizge içindedir. Gösterilen ve gösteren beden ve ruh gibi bir bütün içerisindeki iki ayrı yapıdır. Gösteren, isminden de anlaşıldığı

üzere en yalın tanımıyla temsil eden fiziksel yapıdır. Saussure'e göre bu yapı, sesletim ya da yazılı sembolü ifade etmektedir. Peirce'e göre ise gösteren, gösterenin görünen hali, temsilcisidir. Hjelmlev, gösterenin, gösterenin ve gösterilenin bir biçimi, bir tözü olduğunu her birinin diğerini destekleyerek bir bütünü oluşturduğunu savunmaktadır (Hjelmlev, 1969, s. 60-81).

Peirce'in göstergebilime dair ise en belirgin özelliği, yaklaşımı, tanımlaması ve sınıflandırma şeklindedir. Göstergebilimde olguların eksiksiz bir sınırlandırmasını yapmak istemiştir. Bu isteği sonucunda göstergebilimi üçlüklere bölmüştür.

Tablo 2: Peirce'in Göstergebilim Üçlüklere (a)

Kategori	Açıklama	Örnek
Önerme, Öneri	Gösterge, tekil bir olay, olguya işaret etmektedir.	Belirli bir trafik ışığı, belirli bir hastalık belirtisi
İndeks, İndiz	Gösterge, nesnesiyle fiziksel ya da nedensel bir ilişki içindedir.	Duman (Ateş), Ayak İzi (Varlık)
Sembol, Simge	Gösterge, nesnesiyle keyfi ya da uzlaşmış bir ilişki içerisindedir.	Trafik İşaretleri, Bayraklar, Kelimeler

Tablo 3: Peirce'in Göstergebilim Üçlüklere (b)

Kategori	Açıklama	Örnek
İlklik Gösterge	Gösterge, kendi içerisinde bir anlama sahiptir.	Renkler, Duygular
İkincil Gösterge	Gösterge, nesnesiyle doğrudan bir ilişki içerisindedir.	Termometre
Üçüncül Gösterge	Gösterge, nesnesiyle temsili bir ilişki içerisindedir.	Matematik Formülleri, Dilbilgisi Kuralları, Normlar

Tablo 4: Peirce'in Göstergebilim Üçlüklere (c)

Kategori	Açıklama	Örnek
Görüntüsel Gösterge	Gösterge, nesnesiyle benzerlik taşır.	Fotoğraf, Harita, Portre
Nitel Gösterge	Gösterge, bir özelliği ya da kaliteyi temsil etmektedir.	Duygusal İfadeler, Renk Tonları
Türsel Gösterge	Gösterge, genel bir yasa veya kuralı temsil etmektedir.	Trafik işaretlerinin tümü, Kelimelerin tümü

2.1.1.2. Belirti, Görüntüsel Gösterge, Simge

Peirce göstergebilimde Saussure'den farklı bir bakışa sahiptir. Peirce'e göre yorumlayan, göstergenin dinamikliğini etkileyen bir detaydır. Pierce, göstergebilimi dilbilimsel düzlemin dışında daha mantıksal ve geniş bir çerçevede ele alır. Bu kapsamda Peirce'e dayandırılan ayrımlar vardır. Bu ayrımlar, belirti (indiz, indeks), görüntüsel gösterge (ikon), simge (sembol) olarak adlandırılır.

Peirce'in teorisinde belirti, temsil ettiği nesneyle doğrudan fiziksel ya da nedensel bir bağlantı kuran işaretlerdir. Bu bağlantı fiziksel ya da mekânsal olabilir. Belirti, fiziksel ya da mekânsal açıdan temsil ettiği nesne hakkında bilgi verse de kendi oluşumu içerisinde temelde bir şey aktarma niyeti yoktur (Erkman, 1987, s. 46). Örneğin duman belirtisi, ateşin bir belirtisi olarak nitelendirilebilir çünkü dumanın varlığı, bir yerde ateş olduğu anlamını verir. Ancak bu kavramda üç önemli detay vardır. Bu detaylardan birisi, belirtinin gösterge kapsamına girmesini sağlayan, algılayıcının neyin göstergesi olduğu konusunda bilgi sahibi olmasıdır. İkinci detay gösterge ve belirti arasında nedenli bir organik bağ bulunması zorunluluğudur. Üçüncü detay ise belirtinin, iletişim sebebiyle üretilmemiş olmasıdır. Bu üç nitelik bir arada olmadığı sürece belirti olarak nitelendirilemez.

İletişim amacıyla üretilen ve nesnesine benzeme noktasında nedenli olan gösterge, görüntüsel göstergedir. Peirce tarafından 'ikon' olarak adlandırılan görüntüsel gösterge, temsil ettiği nesnenin özelliklerini yansıtır ya da taklit eder. Örneğin fotoğraf, bir görüntüsel göstergedir ancak fotoğrafın görüntüsel gösterge olduğunu anlamak için iki boyutlu olan fotoğrafın, üç boyutlu olan bir nesnenin fotoğrafı olduğunu anlamak gerekmektedir. Eco bu konuyu şu şekilde açıklar:

Görüntüsel gösterge, bize gönderim nesnesini çağrıştırmak için, benzerlik alanında yeterli ipuçları taşıyan göstergedir. Unutmayalım ki, dünyadaki nesnelere algılamak de tüm ayrıntıları algılayamayız, belli ana çizgiler bizde o nesnenin çağrışımının oluşmasına (yani nesnenin ne olduğunu anlamamıza) yeter. İşte görüntüsel gösterge, bu asgari ana çizgiler aracılığıyla kurduğu benzerlikler sayesinde nesnesini yansıtır (Eco, 1968:205'den akt. Erkman, 1987:47)³.

³ Eco, U., Einführung in die Semiotik, 1968. Alm. Çeviri: Münih, Wilhelm Fink Verlag, 1972'den akt. Erkman, F., Göstergebilime Giriş, 1987, s.47.

Simge, yorumlanacağı yönde belirlenen, yani anlamda belirlenen göstergedir. Simge, Peirce'e göre bir yorumlayıcı olmasaydı kendini gösterge haline getiren özelliğini yitirecek olan gösterge olarak tanımlanmaktadır (Peirce, 1978). Örneğin terazi sembolü, tartıyı değil adaleti temsil eder. Bu temsilin sebebi yorumlayıcıdır. Güvercinin, barışın sembolü olması da bu konuya örnektir. Simge, insanların kendi arasında uzlaştığı bir göstergedir.

2.1.2. Göstergebilim Kuramları

Göstergebilim kuramları, başta göstergenin ve geçmişten günümüze göstergebilimin gelişimi kapsamında farklı bakış açıları yaklaşım türlerinin anlaşılmasına imkân oluştururlar. Bu kuramlar, dilbilimden felsefeye, edebiyat teorilerinden sosyolojik incelemelere kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. İşaret kavramının dilbilim ve göstergebilim kapsamında oldukça öneme sahip olduğu bilinmektedir. Bu önem çeşitli yaklaşımlarla birlikte dilbilimciler, göstergebilimciler, felsefeciler, edebiyatçılar ve daha birçok uzman tarafından incelenme konusu olmuştur. Göstergebilime yıllarca birçok uzman katkıda bulunduğu için, genel yaklaşım ve yorumlar bir tabloda birleştirilmiştir. Bu tablo bir özet niteliğinde verilmiştir bu sebeple tablo kapsamında çalışma özelindeki göstergebilimciler inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Tablo 5: Göstergebilim kuramcıları ve çalışma Alanları

Kuramcı	Kuramı ve Çalışma Alanı
Ferdinand de Saussure	Dilbilimsel yapıları incelerken yapısalcılığı vurgulayan yapısal dilbilimi kuramcısı. Dil işaretlerinin (sembollerin) anlamı üzerinde durmuştur.
Charles Sanders Peirce	Göstergebilimin kurucularından biri olarak, işaretlerin üçlü bölünmesi teorisini geliştirmiştir: işaret (semiyon), neden (semiyat) ve yorumlayıcı.
Roland Barthes	Yapısalcılık, post-yapısalcılık ve kültürel göstergebilim alanlarına katkıda bulunmuştur.
Yuri Lotman	Kültürel göstergeler, yapısal analiz ve kültürel kodlar üzerine çalışmıştır.
Umberto Eco	İletişim teorisi, kültürel göstergebilim ve yapılandırılmış anlatı kuramı üzerine çalışmıştır.
Algirdas Julien Greimas	Anlatısal yapıların çözümlemesi için yapısal gösterge modeli geliştirmiştir.

Claude Levi-Strauss	Yapısalcı antropolojinin öncüsüdür ve yapısal göstergebilime katkıda bulunmuştur.
Mikhail Bakhtin	Diyalektik materyalizm ve dilbilimsel antropoloji alanlarında çalışarak dilbilim ve edebiyat kuramlarına katkıda bulunmuştur.
Roman Jakobson	Dilbilimde işlevselcilik akımının önde gelen temsilcilerindendir.
Jacques Derrida	Post-yapısalcılık ve yapısökümcü kuramcı olarak bilinir. Dilin doğasını, anlamın sürekli kayması ve çözülmesini incelemiştir.
Julia Kristeva	Psikanaliz ve dilbilim arasında bir köprü oluşturarak gösterge kuramının gelişimine katkıda bulunmuştur
Gilles Deleuze	Post-yapısalcı düşünce ve yapı-bozum teorisiyle tanınır. İdeoloji eleştirisi ve imgesel düşünce üzerine çalışmıştır.

Göstergebilimin öncülerinin yanısıra özellikle bu çalışmanın da üstünde duracağı Barthes kültürel göstergebilimin başında gelen isimlerdendir. Toplum kuramcısı olarak da bilinen Barthes, dilbilim, göstergebilim ve kültür arasında kuvvetli bir bağ oluşturmuştur (Kemiksiz, 2021). Barthes'ın göstergebilim ilkeleri ikili karşıtlıklar içeren dört başlıkta toplamaktadır ki yapısal düşünce içerisinde çokça karşılaşılmaktadır (Barthes, 1979):

- I. Dil ve Söz
- II. Gösterilen ve Gösteren
- III. Dizge ve Dizim
- IV. Düzanlam ve Yananlam

Tablo 6: Roland Barthes'ın Göstergebilimi

Başlık	Açıklama
Dil ve Söz	Dil: Genel ve toplumsal olarak iletişim sistemi olan dil. Söz: Bireysel olarak dilin kullanımı, bağlamda gerçekleşen söylem
Gösterilen ve Gösteren	Gösteren: İşaretin fiziksel formu. Gösterilen: İşaretin fiziksel formunun temsil ettiği anlam.
Dizge ve Dizim	Dizge: Dilin yapısal unsurlarının bir düzende kullanılması. Dizim: Dilin yapısal unsurlarının bir araya geldiği sistem.
Düzanlam ve Yananlam	Düzanlam: İlk ve temel anlam. Yananlam: Bağlamsal ve kültürel olarak ek anlamlar.

Bu kapsamlar içerisinde Saussure, Peirce ve Barthes'ın ortak kümesinde göstergebilimsel yaklaşımlarının işlenmesi, duman göstergesi örneği ile örneklendirilecek olursa; Saussure, dilsel göstergeyi bir kenara bırakarak örneği ele aldığı dumanı gösterge olarak, dumanın görsel vaziyetini, göğe yükselen koyu gri bulutumsu görseli gösteren olarak, gösterileni ise dumanın boyut ve yoğunluğunun normal koşullarda olduğu varsayımına göre ateş olarak belirleyecektir. Peirce ise göstergelerin yorumlayana göre değişiklik göstermesi yaklaşımıyla, dumanın gösterge türünü, duman göstergesinin ateşle yani nesnesiyle kurduğu sebepli ya da fiziksel bir bağ olması sebebiyle belirti olarak tanımlayacaktır. Barthes kapsamında ise duman göstergesi, öncelikle düzanlamda dumanın anlamsal açıdan neyi temsil ettiğiyle, ardından da dumanın ateş dışı bir sebeple ortaya çıkıp çıkmadığı durumuna göre yananlamlarına göre tanımlayacaktır.

Bu kapsamda, araştırmanın konusu olan kitap kapakları, bize kitap ve yayınlandığı toplum hakkında bilgi veren fiziksel bir form olarak gösteren niteliği taşımaktadır. Kapak tasarımlarında karşılaşılan ve yorumlanan detaylar da gösterilen amacındadır ve buna göre incelenmesi gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, çeşitli dillere çevirisi yapılan ve çeşitli kültürlerde yayınlanan kitapların kapaklarında kültürel göstergelerin nasıl yansıtıldığını, nasıl değişiklikler gösterdiğini belirlemektir. Çalışmanın içeriği, kültür, dilbilim, tasarım, kitap kapakları ve göstergebilim kavramlarının tanımlarını içermektedir ve görsel kültür, kültür göstergebilimi ve kitap kapağı ilişkisi içerisinde, kitapların yayınlandığı dil ve toplumlar içerisindeki kültürel göstergeler ile kitabın içeriği kapsamındaki göstergelerin birbiriyle nasıl bir yansıma oluşturduğunu incelemektedir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Kümesi

“1984” eseri, yayımlandığı 1949 yılından bugüne kadar edebiyat dünyasında ve ötesinde bir etki bırakmıştır. Totaliter rejimin korkunç yüzünü ve bireysel özgürlüklerin kaybedilişinin tasvirini çarpıcı şekilde oluşturan bu distopik roman, dünya genelinde siyasi ve kültürel bağlamda önemini korur. Müfredatlarda siyaset bilimi, psikoloji ve sosyoloji gibi birçok disiplinde tartışılan “1984”, bugünkü etkisi dikkate alındığında geçmişteki serüveninde yükselen bir tablo çizmemekteydi. 1949 yılında, önce Amerika Birleşik Devletleri’nde yasaklanmış ardından 1950 yılında Sovyetler Birliği’nde, dönemin başkanı Josef Stalin tarafından, romanda eleştirilen yönetimin kendi yönetimini işaret etmesi gerekçesiyle yasaklanmıştır. 65’ten fazla dile çevirisi yapılan “1984” eseri bu yasaklanmalar sonrasında etkili bir ivme kazanmıştır.

Bu çalışma, “1984” romanının, Ethnologue 2024 verileri (Ethnologue, 2024) incelenerek, dünyada en çok konuşulan diller sıralaması elde edilip, kitabın orijinal dili olan İngilizce olmak üzere en çok konuşulan ilk 30 dil kümesi içerisinde Mandarın, Hintçe, İspanyolca, Fransızca, Arapça, Türkçe, Farsça ve İtalyanca dilleri seçilerek oluşturulmuştur. Çevirisi yapılmış yayımlar arasında dil ve yayımlanan ülke seçimi yapılırken yalnızca yazı içeren kapaklar tercih edilmeyerek görsel kültür öğelerinin kullanımına özen gösterilmiştir. Yayımlanan baskılar arasında seçim yaparken kapakta kültürel öğe bulunmuyor olması etken bir ölçek oluşturmamıştır. Bunun sebebi

tasarımlarda kültürel öge bulunma şartı olmaması ve araştırmanın kültürel öge bulunmadığı durumlarda göstergebilimsel incelemede nasıl bir yol izleyeceği, araştırmanın nasıl şekilleneceği durumunu da kapsıyor olmasıdır. En çok konuşulan diller zeminindeki tercih sebebi ise küresel pazarda karşılaşılabilecek ilgi münasebetiyle o dile ve kültüre ait öğelerin kullanımının artma olasılığından ötürüdür.

Araştırmada kullanılan kapaklara ve ilgili kitapların, yayımlandığı ülke, yayınevi, basım yılı, çevirmeni gibi künye bilgilerine Amazon, Etsy, Alkitab ve Booko web sitelerinden ulaşılmıştır.

3.3.Araştırmanın Önemi ve Amacı

Alanyazın içerisinde, kültür, göstergebilim ve kitap kapakları ilişkisiyle alakalı pek çok araştırma bulunmaktadır. Ancak bir kitabın farklı coğrafyalardaki örnekleri ve bu örneklerin nasıl sunulduğu konusunda yalnızca, Tuba Has'ın 2022 yılında yayınladığı 'Görsel İletişim Bağlamında Kitap Kapaklarında Glokalleşme: Küçük Prens Örneği Üzerinde Göstergebilimsel Çözümleme' yüksek lisans teziyle karşılaşılmıştır. Bu tez dışında bir örnekle karşılaşılmamasıyla birlikte bahsi geçen tez göstergebilimi dilbilimsel düzlemde değil görsel iletişim kapsamında incelemiştir. Bu sebeple tezin, dilbilim literatürüne katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada, kültürel bir taşıyıcı olan kitap kapaklarının, dilbilim ve göstergebilim bağlamında değerlendirilmesi, farklı dil ve kültürler içerisindeki baskılarında o ülkelere ait somut ya da soyut kültürel öğeleri ve özellikleri yansıtıp yansıtmadığı, yansıttığı durumlarda bu öğeleri hangi göstergelerle birlikte sunduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Daha sonraki çalışmalara bir örnek niteliği taşıması, ışık tutması amaçlanan bu çalışma daha geniş kapsamlı ya da başka bir eser kapsamında da incelenebilir başka dil ve gösterge filtreleriyle kapaklar tercih edilebilir ve başka kültürel göstergeler ortaya çıkabilir.

3.4.Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, araştırma yöntemi olarak kitap kapakları, göstergebilim yöntemiyle ele alınmıştır. İncelemeler yapılırken göstergeler, Saussure, Peirce ve Barthes'ın göstergebilimsel yaklaşımlarına ve modellerine göre ele alınmıştır. Bu incelemeler

Saussure'ün gösterge, gösteren, gösterilen kapsamı; Peirce'in gösterge türü, kitapta karşılaşılan örnek, göstergenin türü ile örnek arasındaki ilişki kapsamında ve Barthes'ın kültür göstergebilimi ile düzenlam ve yananlam kapsamında incelenmiştir.

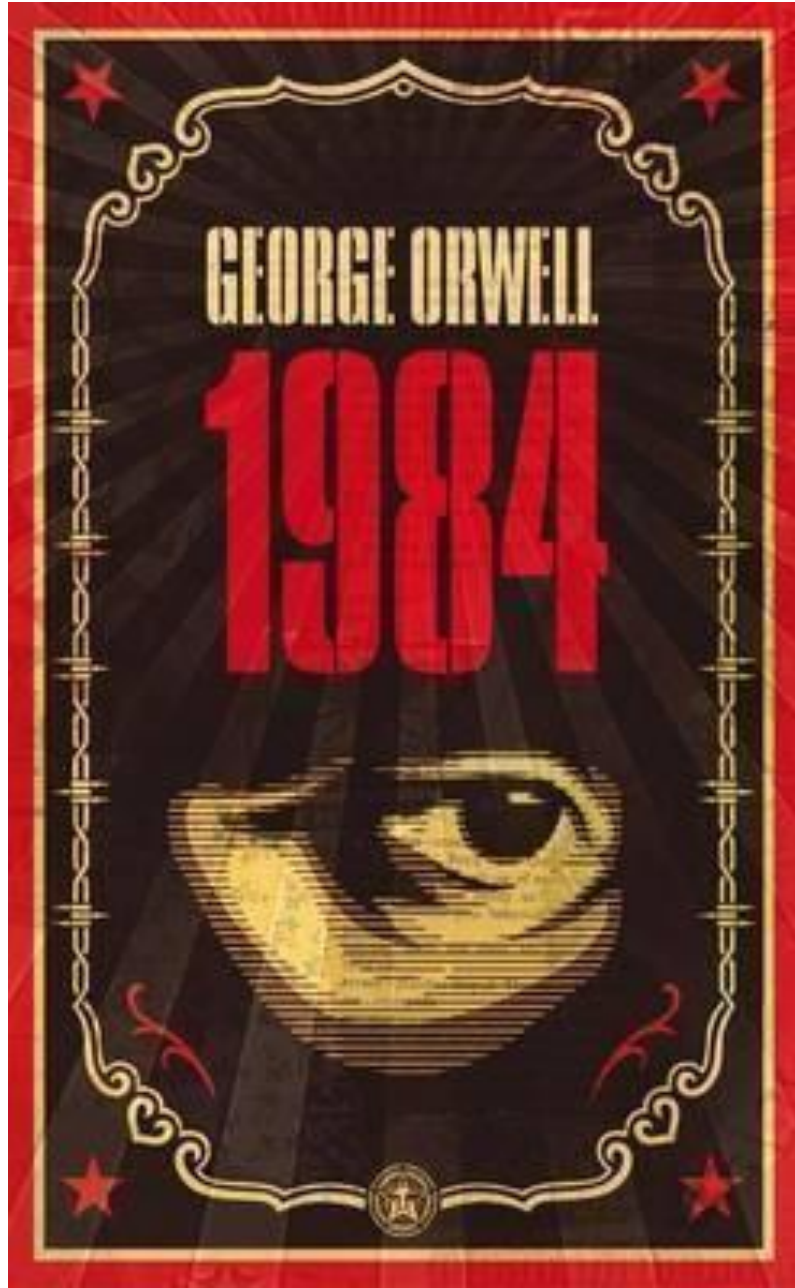
İncelemenin yapıldığı bölümde, incelenen kitap kapağıyla birlikte göstergebilimin en bilinen formlarından birisi olarak Saussure'ün gösterge, gösteren, gösterilen kapsamındaki yaklaşımına dair bir tablo verilerek kitap kapağının incelemesi tablonun ardından verilmiştir. Bunu takiben, Peirce'in gösterge türü ve örnekle ilişkisi kapsamındaki tablo verilerek kapak Peirce'e göre tekrar incelenip aktarılmıştır. Sonrasında göstergeler, Barthes'ın düzenlam ve yananlam kapsamı içerisinde başlıklara bölünerek incelenmiştir. Her kitap kapağında bu sıralama ile inceleme yapılmış ve her kapakta tasarımın özgüllüğü sebebiyle kitap içeriği ve kültürel gösterge kapsamında bulunan farklı ve benzer göstergeler işlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, belirli bir eserin farklı kültürel bağlamlarda nasıl dönüştüğü ve çeşitli biçimlerde nasıl yorumlandığı detaylı bir şekilde incelenmektedir. Ayrıca, görsellerin insan zihninde uyandırdığı anlamların ve hislerin, eserin asıl metninden yola çıkarak her bir kültürde nasıl şekillendiği üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede, kitap kapakları gibi göstergelerin, kültürel kodlarla nasıl bir etkileşim içinde olduğu ve bu etkileşimin okuyucu üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Böylece, eserin görsel temsilinin kültürel farklılıklar açısından ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır.

4.1. '1984' – İngilizce Kapağı

Resim 1: Penguin Books Yayınevi Tarafından 2008 Yılında Basılan George Orwell '1984' Kapağı

Tablo 7: Saussure'ün Göstergebilimine Göre İngilizce Kapaktaki Göstergelerin İncelemesi

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Nesne	Göz	Büyük Birader
Nesne	Dikenli Tel	Anti-Demokratik Hegemonya
Nesne	Kalp	Yasak Aşk
Atmosfer	Dijital Çizgiler	Takip Sağlayan Tele-Ekran

Kapakta kullanılan göstergeler incelendiğinde, romandaki politik merkez olan Büyük Birader'in takibi, göz olarak gösterilerek odak noktasına alınmıştır. Verilmek istenen korku rejimi mesajın taşıyıcısı göz gösterenidir. Gözün bakışı dosdoğru bir bakış olarak verilmeyerek sürekli çevreyi gözlediği izlenimi vermektedir. Gözün sol göz olması politik olarak mesaj niteliğindedir. Gözü çevreleyen gözkapağı ve deri sarkması, sürekli takip durumunu vermek üzere yorgunluk ya da yaşlılık detayı verilmek istenmiştir. Gözün ton ve detay olarak dijital çizgilerle aktarılması göstereni ile romandaki Tele-Ekran teknolojisiyle Büyük Birader'in toplumu sürekli olarak dinleme ve izleme durumu temsil edilmiştir. Kapağın sol ve sağ kenarlarında bulunan dikenli tel gösterenleri, roman içerisindeki Okyanusya isimli kıtanın toplumunun yaşadığı politik baskıyı aktarmaktadır. Dört köşede bulunan kalp gösterenleri romanın ana karakteri olan Winston'ın Julia'ya duyduğu aşkı temsil etmektedir. Üst satırdan başlayarak 'George Orwell' ve "1984" yazılarının olduğu bölümden yayılan ışık demetleri, yazarın bu eserinin etkisiyle ilgili bir mesaj vermektedir.

Tablo 8: Peirce'in Göstergebilimine Göre İngilizce Kapaktaki Göstergelerin İncelemesi

Gösterge Türü	'1984' Kapağında Geçen Örnek	İlişki
Görüntüsel Gösterge	Göz	Benzerlik
Simge	Göz	Nedensiz ve Uzlaşmaya Bağlı
İndeks	Dikenli Tel	Nedensel ve Fiziksel
Simge	Kalp	Nedensiz ve Uzlaşmaya Bağlı
Önerme	Dijital Çizgiler	Belirlilik

Göz göstereni, doğrudan Büyük Birader'in takip etmesini temsil etmesi sebebiyle gösterenin nesnesiyle benzerlik taşıması özelliğiyle, görüntüsel gösterge olarak belirtilmiştir. Nesnesiyle fiziksel ya da nedensel bir ilişki içerisinde olan gösterge olarak belirtilen indeks, dikenli tel gösterenini temsil etmektedir. Kalp göstereni doğrudan bir simge, sembol olarak kapakta yer bulmaktadır. Dijital çizgiler, doğrudan tekil bir olayı ya

da olguyu işaret eden bir konumda bulunmaktadır. Bu sebeple de önerme göstergesi olarak tabloda yer almaktadır.

Kapağın Genel Betimlemesi: Kapak, Orwell tarafından yazılan ve İngiltere’de İngilizce yayımlanan kitap kapağıdır. Görsel dikey, durağan ve renkli bir şekilde tasarlanmıştır. Görselde İngilizce iletiler ve grafiksel öğelere yer verilmemiştir. Kapağın tasarımında dilsel iletinin düzgün, sıralı yapısı gözlemlenmiştir.

Dilsel İleti/ Düzenlam: Siyah fon temel alınarak hazırlanan kapakta sırasıyla, üstten başlayarak sarı renklerle ve büyük harflerle yazarın adı ‘GEORGE ORWELL’, kırmızı renklerle kitabın adı “1984” bulunmaktadır.

Dilsel İleti/ Yananlam: Tasarımda dilsel ileti kapsamında yananlama rastlanmamıştır. Kitap kapağı yayımlandığı ülkenin dili ile basılmıştır. Kapakta kitabın adı diğer bütün detaylardan daha büyük ve kalın bir şekilde yazılmıştır. Vurgunun etkisini arttırmak amacıyla yapılan bu tasarımsal düzenleme etkili olmuştur.

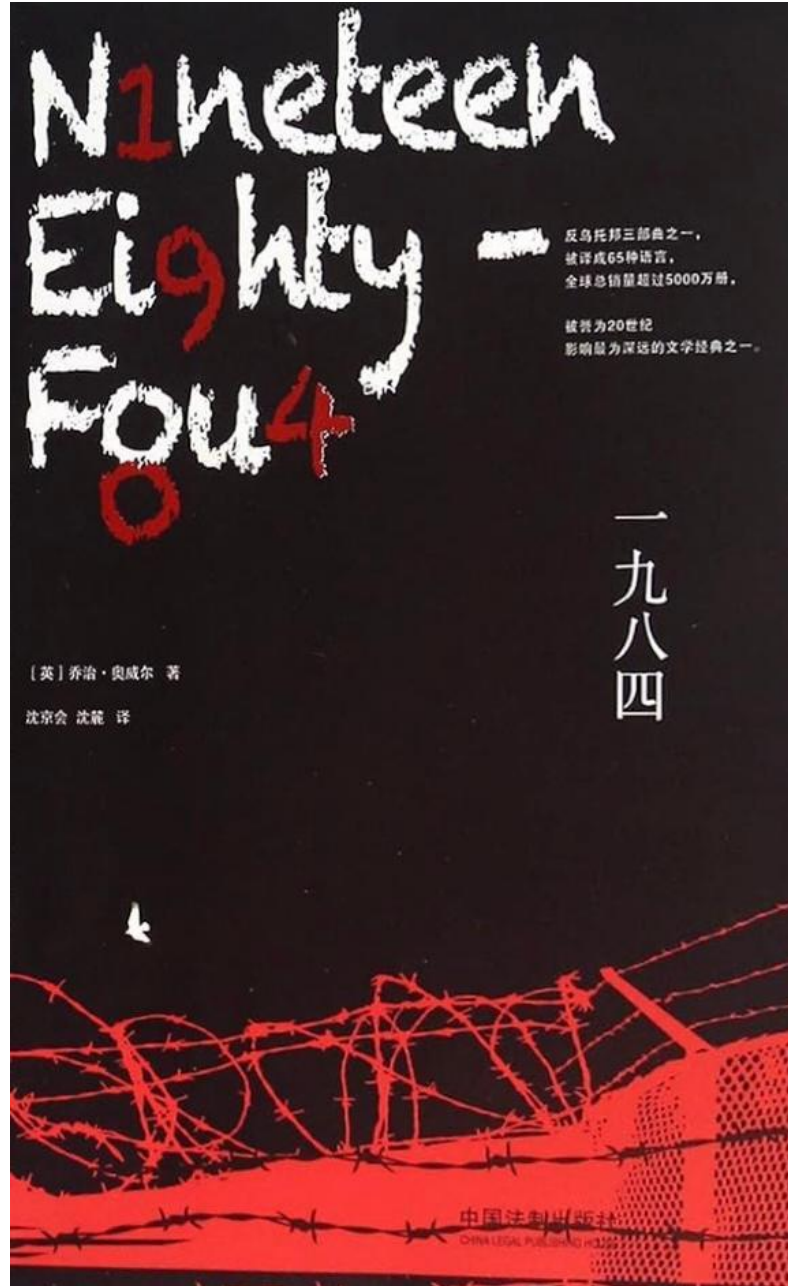
Görsel İleti/ Düzenlam: Tasarım illüstrasyon tekniği ile oluşturulmuştur. Siyah zemin üzerinde kapağın orta alt kısmında bir sol göz vardır. Kapağın dört köşesinde de dört kırmızı yıldız bulunmaktadır. Kapağın sol ve sağ çerçevesinde zincirli tel çizimi vardır. Bu çizimin dört köşesinde dört kalp figürü yer almaktadır.

Görsel İleti/ Yananlam:

Görsel Betimleme: Kapağın orta alt kısmına yerleştirilmiş göz ve gözün üzerinde belirli çizgiler yer almaktadır. Göz, kapak üzerinde en dikkat çekici ve en vurgulu form olarak konumlanmıştır. Arka plan durağandır, tek renktir ancak arka planı belirli aralıklarla bölen sarı ışık demetleri bulunmaktadır. Göz bebeğinin doğrudan bir bakış sergilemiyor olması kısmi bir hareket sağlamıştır.

Tasarımda Kültürel Göstergeler Açısından: Bu kitap kapağında bulunan göz, kalp, yıldız ve dikenli tel figürlerinde coğrafi ya da bedensel bir benzerlik bulunmamaktadır. Yalnızca küresel bağlamda dikkat çekicilik, gerilim, korku belirtilerini sağlayacak renk seçimleri parlak ve belirgin bir şekilde tercih edilmiştir.

4.2. '1984' – Mandarince Kapağı

Resim 2: China Legal Publishing House Tarafından 2016 Yılında Basılan George Orwell '1984' Kapağı

Tablo 9: Saussure'ün Göstergebilimine Göre Mandarince Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Nesne	Kuş	Özgürlük, Umut
Nesne	Dikenli Tel	Hapishane Antidemokratik Hegemonya
Nesne	Yıldızlar	Gece
Atmosfer	Karanlık Hava	Gece

Kapakta kullanılan göstergeler incelendiğinde, diğer kapaklarda görülen göz ya da Büyük Birader'i temsil eden göstergelere rastlanmamıştır. Bunun yerine romanın hikaye atmosferi anlatılmak üzere karanlık hava ve dikenli tel göstergeleriyle, korku, antidemokratik hegemonya ve baskı gibi olgular işlenmektedir. Dikenli tellerin renginin kırmızı olması kan, dehşet, ölüm gibi olgulara mesaj olmakla birlikte politik baskıyı aktarmaktadır. Dikenli tellerin sol üst kısmında yer alan beyaz kuş göstergesi kuvvetle muhtemel beyaz güvercin olarak resmedilmek istenip, kuş göstergesiyle özgürlüğü ve umudu mesaj olarak iletme amaçındadır. Karanlık hava ve yıldız göstergeleri, gece karanlığını temsil etmektedir.

Tablo 10: Peirce'in Göstergebilimine Göre Mandarince Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

Gösterge Türü	'1984' Kapağında Geçen Örnek	İlişki
Görüntüsel Gösterge	Kuş	Benzerlik
Nitel Gösterge	Kuş	Duygusal İfade
İndeks	Dikenli Tel	Nedensel ve Fiziksel
İkincil Gösterge	Yıldızlar	Doğrudan
İndeks	Yıldızlar	Nedensel ve Fiziksel
İkincil Gösterge	Karanlık Hava	Doğrudan
İndeks	Karanlık Hava	Nedensel ve Fiziksel

Kuş göstereni, özgürlük temsili sebebiyle duygusal ifadeyi belirtmektedir. Bu sebeple nitel gösterge kategorisine alınmıştır. Diğer yandan, bir alt anlam atfı dışında kuş çizimi benzerlik sebebiyle kuş göstergesi olduğundan ötürü görüntüsel gösterge olarak belirtilmiştir. Nesnesiyle fiziksel ya da nedensel bir ilişki içerisinde olan gösterge olarak belirtilen indeks, dikenli tel, yıldızlar ve karanlık hava gösterenlerini temsil etmektedir. Dikenli tel dışında kalan yıldızlar ve karanlık hava gösterenleri doğrudan bir şekilde geceyi temsil etmekte olduğu için ikincil gösterge kategorisine dahil edilmişlerdir.

Kapağın Genel Betimlemesi: Kapak Çin’de Çince (Mandarin) yayımlanan kitap kapağıdır. Görsel dikey, renkli ve durağan şekilde tasarlanmıştır. Görselde Çince iletiler ve grafiksel öğelere yer verilmiştir. Kapağın tasarımında dilsel iletinin düzgün, sıralı yapısı gözlemlenmiştir.

Dilsel İleti/ Düzenlam: Siyah fon temel alınarak hazırlanan kapakta sırasıyla, sol üstten başlayarak İngilizce beyaz ve kırmızı renkler kullanılarak, baş harfleri büyük şekilde kitabın adı ‘Nineteen Eighty – Four’ bulunmaktadır. Bu metnin sağında yer alan metinde, Çince ‘Distopik üçlemelerden biri⁴ olan eser, 65 dile çevrildi ve dünya çapında 50 milyondan fazla kopya sattı’ cümlesi bulunmaktadır. Bu metnin altında yer alan metinde, Çince ‘20. yüzyılın en etkili edebiyat klasikleri’ ifadesi yer almaktadır. Bu metnin altında dikey şekilde yer alan metinde Çince sayılarla, kitabın adı ‘‘1984’’ bulunmaktadır. Solda bulunan metinde ise kitabın çevirisini yapan tercümanların adı ‘Shen Lu ve Shen Jinghui tarafından çevrilmiştir’ bulunmaktadır. Orta alt bölgede Çince olarak yayınevının adı ‘China Legal Publishing House’ bulunmaktadır.

Dilsel İleti/ Yananlam: Tasarımdaki Çince ifadelerde dilsel ileti kapsamında yanarlama rastlanmamıştır. Ancak İngilizce kitabın adı ‘Nineteen Eighty – Four’ kelimelerinde bulunan nineteen kelimesinin ‘i’ harfi 1, eighty kelimesinin ‘g’ harfi 9, four kelimesinin ‘o’ harfi 8, ‘r’ harfi 4, şeklinde yazılarak kitabın ismi temsil edilmek istenmiştir. Bu temsil kapak incelendiğinde göze çarpan ilk detay olması sebebiyle tasarımsal olarak etkili olmuştur.

Görsel İleti/ Düzenlam: Tasarım illüstrasyon tekniği ile oluşturulmuştur. Siyah zemin üzerinde beyaz noktalarla sayısının tespiti zor olan yıldızlar vardır, kapağın alt kısmında dikenli teller bulunmaktadır. Sol kısımda bir adet kuş bulunmaktadır.

Görsel İleti/ Yananlam:

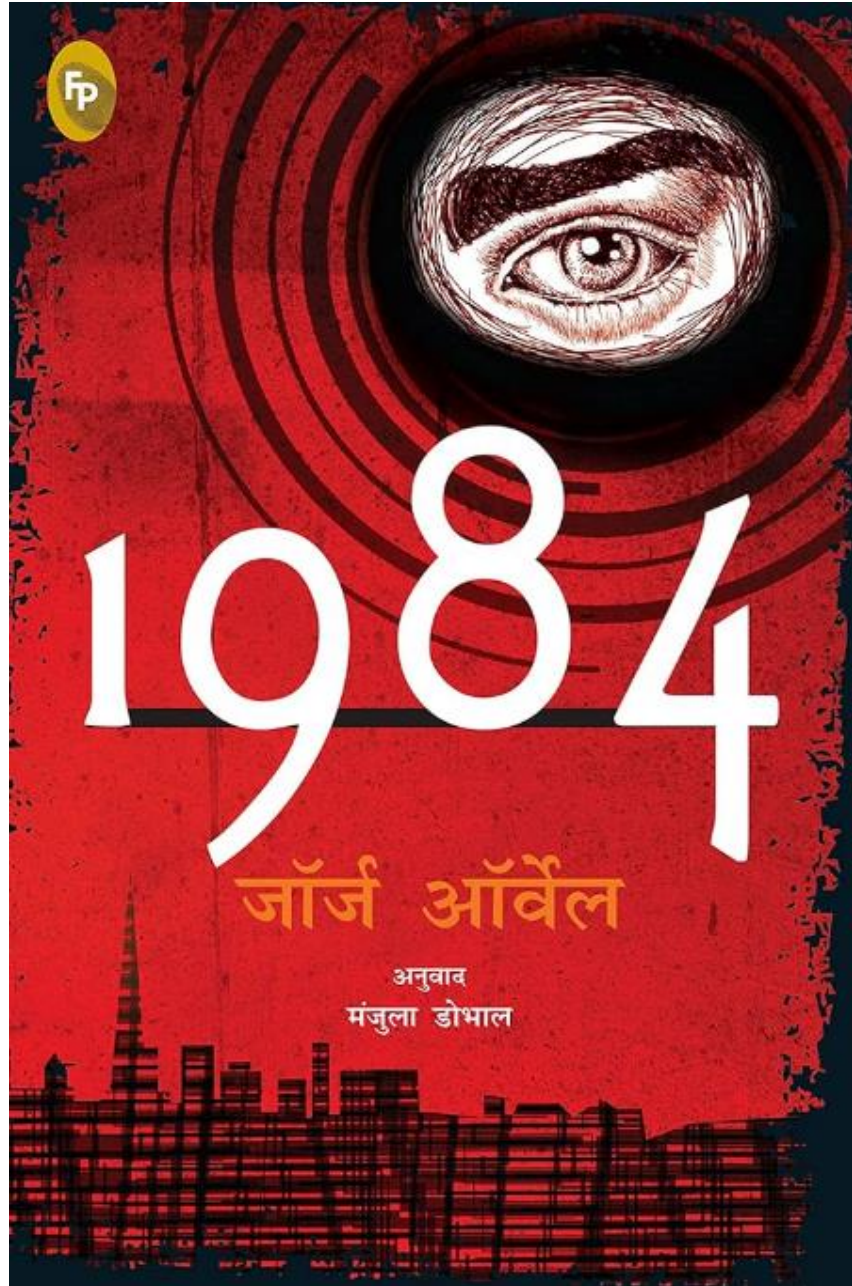
Görsel Betimleme: Kapağın fon kısmında yıldızlarla dolu gece bulunmaktadır. Dikenli tellerin üzerinde solda beyaz bir kuş konumlandırılmıştır. Arka plan durağandır, tek renktir ancak arka planın üzerinde yıldız temsili verilmek üzere beyaz belirli belirsiz noktalar bulunmaktadır. Kuşun uçuş hali ve yönü kısmi bir hareket sağlamıştır.

---

⁴ Distopik üçleme ifadesiyle (aslında kare as ifadesiyle ya da kara dörtleme olarak geçen bir benzetme), Huxley’nin Cesur Yeni Dünya eseri, Bradbury’nin Fahrenheit 451 eseri, Orwell’in ‘1984’ eseri ve Zamyatin’in Biz eseri anlatılmaktadır.

Tasarımda Kültürel Göstergeler Açısından: Bu kitap kapağında bulunan, dikenli tel, gece, kuş ve yıldız figürlerinde coğrafi ya da bedensel bir benzerlik bulunmamaktadır. Yalnızca küresel bağlamda dikkat çekicilik, gerilim, korku belirtilerini sağlayacak renk seçimleri parlak ve belirgin bir şekilde tercih edilmiştir.

4.3. '1984' – Hintçe Kapağı

Resim 3: Fingerprint! Publishing Tarafından 2020 Yılında Basılan George Orwell '1984' Kapağı

Tablo 11: Saussure'ün Göstergibilimine Göre Hintçe Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Nesne	Göz	Büyük Birader
Şehir	Bina Silüeti	Okyanusya/ Londra Şehri
Atmosfer	Kırmızı Fon	Totaliter Rejimin Tehlikesi

Kapakta kullanılan göstergeler incelendiğinde, romandaki politik merkez olan Büyük Birader'in takibi, göz olarak gösterilerek odak noktasına alınmıştır. Verilmek istenen korku rejimi mesajın taşıyıcısı göz gösterenidir. Gözün bakışı dosdoğru bir bakış olarak verilerek korku ve takip durumunun okur için de geçerli olduğu izlenimi verilmektedir. Gözün sol göz olması politik mesaj niteliğindedir. Gözü çevreleyen göz kapağı ve kaş bölgesindeki belirgin şişlik Büyük Birader'in bakışlarına etkili bir detay olarak eklenmiştir. Tele-ekran yerine Büyük Birader bir güneş gibi resmedilmek istenerek etkisinin ve baskısının daha geniş bir cephede olduğu temsil edilmek istenmiştir. Atmosfer için fondaki kırmızı tonu korku, gerilim, dehşet, ölüm olgularını tanımlamak için seçilmiştir.

Tablo 12: Peirce'in Göstergibilimine Göre Hintçe Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

Gösterge Türü	'1984' Kapağında Geçen Örnek	İlişki
Görüntüsel Gösterge	Göz	Benzerlik
Simge	Göz	Nedensiz ve Uzlaşmaya Bağlı
İndeks	Şehir Silüeti	Nedensel ve Fiziksel
Önerme	Dairesel Çizgiler	Belirlilik

Göz göstereni, doğrudan Büyük Birader'i temsil etmesi sebebiyle göstergenin nesnesiyle benzerlik taşıması özelliğiyle, görüntüsel gösterge olarak belirtilmiştir. Diğer yandan göz kendi haliyle uzlaşmaya bağlı bir gösteren olan düşünölmüş ve kategorilenmiştir. Şehir silüeti, nesnesiyle fiziksel ya da nedensel bir ilişki içerisinde olan gösterge olarak belirtilen indeks göstergesi için uygun görölmüştür. Dairesel çizgiler, belirlilik ilişkisi sebebiyle önerme olarak seçilmiştir.

Kapağın Genel Betimlemesi: Kapak, Hindistan'da Hintçe yayımlanan kitap kapağıdır. Görsel dikey, renkli ve durağan şekilde tasarlanmıştır. Görselde Hintçe iletiler ve grafiksel öğelere yer verilmiştir. Kapağın tasarımında dilsel iletinin düzgün, sıralı yapısı gözlemlenmiştir.

Dilsel İleti/ Düzenlam: Kırmızı fon temel alınarak hazırlanan kapakta sırasıyla, sol üstte yayınevi logosu, beyaz renklerle kitabın adı “1984”, Hintçe turuncu renklerle yazarın adı ‘George Orwell’, Hintçe beyaz renklerle tercümanın adı ‘Tercüme Manjula Doval’ bulunmaktadır.

Dilsel İleti/ Yananlam: Tasarımdaki Hintçe ifadelerde dilsel ileti kapsamında yananlama rastlanmamıştır. Ancak kitabın adı kapaktaki diğer metinlerden daha büyük ve belirgin yazılmıştır, bu da vurgu açısından etkili olmuştur.

Görsel İleti/ Düzenlam: Tasarım illüstrasyon tekniği ile oluşturulmuştur. Kırmızı zemin üzerinde, kapağın sağ üst kısmında göz ve gözün çevresinde dairesel çizgiler bulunmaktadır. Kapak kenarlarında eskitme uygulanmıştır. Kapağın alt kısmında binalarla şehir silüeti vardır.

Görsel İleti/ Yananlam:

Görsel Betimleme: Kapağın sağ üst kısmına yerleştirilmiş göz ve gözün çevresinde dairesel çizgiler bulunmaktadır. Göz, kapak üzerinde en dikkat çekici ve en vurgulu form olarak konumlanmıştır. Arka plan durağandır ancak gözü çevreleyen dairesel çizgilerle kısmi bir hareket sağlanmıştır. Tek renk olan arka planın kenarlarında eskitmelerle koyu tonlar bulunmaktadır.

Tasarımda Kültürel Göstergeler Açısından: Bu kitap kapağında bulunan göz ve şehir silüeti figürlerinde coğrafi ya da bedensel bir kültürel benzerlik bulunmamaktadır. Yalnızca küresel bağlamda dikkat çekicilik gerilim ve korku belirtilerini sağlayacak renk seçimleri parlak ve belirgin bir şekilde tercih edilmiştir. Ancak gözün çizgileri ve bakışı dikkate alındığında Josef Stalin’in resmedildiğini anlamak mümkündür. Bu da Hindistan ölçeğinde Büyük Birader’in ya da kitapta bahsedilen Emmanuel Goldstein karakterinin temsil ettiği profil olarak Stalin’in uygun olduğunun göstergesidir.

4.4. '1984' – İspanyolca Kapağı

Resim 4: Ediciones Destino Publishing Tarafından '1984' Yılında Basılan George Orwell '1984' Kapağı

Tablo 13: Saussure'ün Göstergibilimine Göre İspanyolca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Nesne	Göz	Büyük Birader

Kapakta kullanılan gösterge incelendiğinde, romandaki politik merkez olan Büyük Birader'in takibi, göz olarak gösterilerek odak noktasına alınmıştır. Verilmek istenen korku rejimi mesajının taşıyıcısı göz gösterenidir. Kapakta başka göstergeye rastlanmamıştır.

Tablo 14: Peirce'in Göstergibilimine Göre İspanyolca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

Gösterge Türü	'1984' Kapağında Geçen Örnek	İlişki
Görüntüsel Gösterge	Göz	Benzerlik
Simge	Göz	Nedensiz ve Uzlaşmaya Bağlı

Göz göstereni, doğrudan Büyük Birader'i temsil etmesi sebebiyle göstergenin nesnesiyle benzerlik taşıması özelliğiyle, görüntüsel gösterge olarak belirtilmiştir. Diğer yandan göz kendi haliyle uzlaşmaya bağlı bir gösteren olarak düşünülmüş ve kategorilenmiştir.

Kapağın Genel Betimlemesi: Kapak, İspanya'da İspanyolca yayımlanan kitap kapağıdır. Görsel dikey, durağan ve renkli bir şekilde tasarlanmıştır. Görselde İspanyolca iletiler ve grafiksel öğelere yer verilmiştir. Kapağın tasarımında dilsel iletinin düzgün, sıralı yapısı gözlenlenmiştir.

Dilsel İleti/ Düzanlam: Beyaz fon temel alınarak hazırlanan kapakta sırasıyla, üstten başlayarak siyah renklerle ve küçük harflerle yazarın adı 'george orwell', siyah renklerle kitabın adı "1984", siyah renklerle yayınevi ve koleksiyon bilgisi 'destinolibro 54' bulunmaktadır.

Dilsel İleti/ Yananlam: Tasarımda dilsel ileti kapsamında yanarlama rastlanmamıştır. Kitap kapağında İspanyolca yayınevi bilgisi dışında bir detay bulunmamaktadır. Herhangi bir vurgu amacıyla boyutsal bir düzenleme yapılmamıştır.

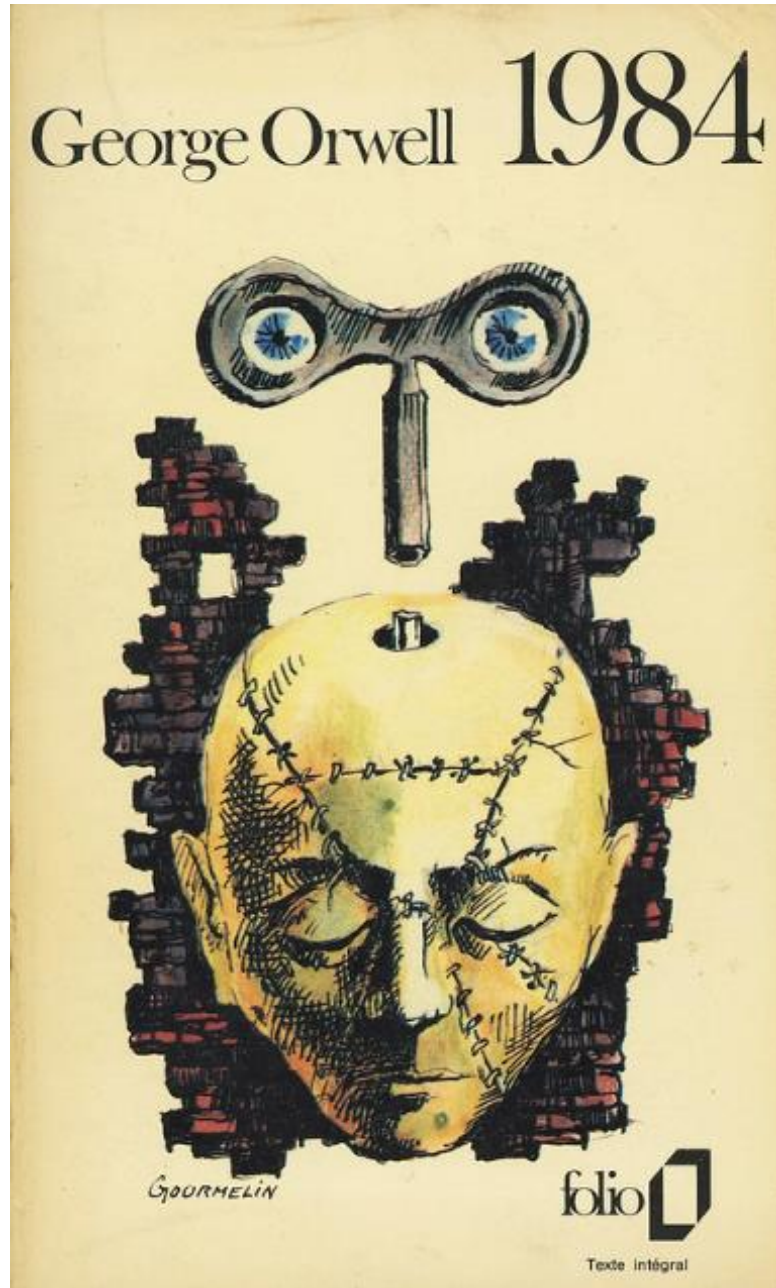
Görsel İleti/ Düzenlam: Tasarım çizim tekniği ile oluşturulmuştur. Siyah arka plan üzerinde daha koyu siyah tonuyla göz ve mavi rengi kullanılarak göz bebeği bulunmaktadır. Göz merkeze alınmıştır başka bir tasarım bulunmamaktadır.

Görsel İleti/ Yananlam:

Görsel Betimleme: Kapağın orta alt kısmına göz yerleştirilmiştir. Göz, kapak üzerinde en dikkat çekici ve en vurgulu form olarak konumlandırılmıştır. Arka plan durağandır, ten renktir. Herhangi bir tasarımsal hareketlilik sağlanmamıştır.

Tasarımda Kültürel Göstergeler Açısından: Bu kitap kapağında bulunan göz figüründe coğrafi yada bedensel bir benzerlik bulunmamaktadır. Küresel bağlamda belirti sağlayacak tasarıma rastlanmamıştır.

4.5.'1984' – Fransızca Kapağı

Resim 5: Folio Publishing Tarafından 1972 Yılında Basılan George Orwell '1984' Kapağı

Tablo 15: Saussure'ün Göstergebilimine Göre Fransızca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Kişi	Kafa	Winston Smith
Nesne	Göz	Büyük Birader
Nesne	Anahtar Deliği	Kontrol Edilen Birey
Nesne	Anahtar	Kontrol Mekanizması
Atmosfer	Yıkılmış Duvar	Hapishane
Atmosfer	Dikiş İzleri	Kaos

Kapakta kullanılan göstergeler incelendiğinde, romandaki politik merkez olan Büyük Birader'in kontrol ve takibi, anahtarın gözlerinde gösterilerek odak noktasına alınmıştır. Gözün bakışı dosdoğru bir bakış olarak verilerek korku ve takip durumunun okur için de geçerli olduğu izlenimi verilmektedir. Anahtarın, kafanın üstündeki deliğe girerek bireyi kontrol etme mesajı verilmek istenmiştir. Kapaktaki kafa uyuyan bir insan kafası olarak resmedilmiş, bu da bireyin mecburi rızasını, kabulünü aktarmak için yapılmıştır. Kafanın üzerindeki sayısız dikiş izleri ile Büyük Birader'in kaosunun, toplumu dizginlemek üzere verilen hasarların mesajı verilmek istenmiştir. Korku ve dehşet yerine bu tasarımda kabulleniş ve razı olma durumu işlenmiştir.

Tablo 16: Peirce'in Göstergebilimine Göre Fransızca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

Gösterge Türü	'1984' Kapağında Geçen Örnek	İlişki
Görüntüsel Gösterge	Kafa	Benzerlik
Görüntüsel Gösterge	Anahtar	Benzerlik
İndeks	Yıkılmış Duvar	Nedensel ve Fiziksel
Simge	Gözlü Anahtar	Nedensiz ve Uzlaşmaya Bağlı
Önerme	Anahtar Deliği	Belirlilik

Kafa ve anahtar göstergeleri, göstergenin nesnesiyle benzerlik taşıması nedeniyle görüntüsel gösterge olarak belirtilmiştir. Yıkılmış duvar nesnesiyle fiziksel bir ilişki içinde bulunan gösterge bağlamında indeks olarak yer almaktadır. Gözlü anahtar gösterge örneği, doğrudan bir simge, sembol olarak kapakta yer bulmaktadır. Doğrudan tekil bir olayı işaret etmesi sebebiyle önerme göstergesi olarak tabloda yerini almaktadır.

Kapağın Genel Betimlemesi: Kapak Fransa'da Fransızca yayımlanan kitap kapağıdır. Görsel dikey, durağan ve renkli bir şekilde tasarlanmıştır. Görselde Fransızca

iletilere yer verilmiştir. Kapağın tasarımında dilsel iletinin düzgün, sıralı yapısı gözlemlenmiştir.

Dilsel İleti/ Düzenlam: Beyaz fon temel alınarak hazırlanan kapakta sırasıyla, üstten başlayarak siyah renklerde baş harfleri büyük harflerle yazarın adı ‘George Orwell’, daha büyük bir boyutta kitabın adı “1984” ve tasarımcının imzası olarak “GOURMELIN” bulunmaktadır.

Dilsel İleti/ Yananlam: Tasarımda dilsel ileti kapsamında yananlama rastlanmamıştır. Kapakta yayınlandığı dile dair bir detay bulunmamaktadır. Kitabın adı diğer detaylardan daha büyük ve kalın şekilde yazılmıştır. Vurgunun etkisi sebebiyle yapılan bu tasarımsal düzenleme etkili olmuştur.

Görsel İleti/ Düzenlam: Tasarım çizim tekniğiyle oluşturulmuştur. Beyaz zemin üzerinde yıkılmış tuğlalar bulunmaktadır. Tuğlaların ön planında dikişlerle birleştirilmiş bir kafa, kafanın üstünde de anahtar çizimi vardır.

Görsel İleti/ Yananlam:

Görsel Betimleme: Kapağın merkezine yerleştirilmiş yıkılmış bir duvar, önünde bir kafa ve kafanın üzerinde bir anahtar yer almaktadır. Kafa ve anahtar, özellikle anahtarın gözlerinin olması, en dikkat çekici ve en vurgulu form olarak konumlanmıştır. Arka plan durağandır, tek renktir.

Tasarımda Kültürel Göstergeler Açısından: Bu kitap kapağında bulunan kafa, anahtar, yıkılmış duvar ve göz figürlerinde coğrafi ya da bedensel bir benzerlik bulunmamaktadır.

4.6.'1984' – Arapça Kapağı

Resim 6: Markaz Takafi Arabi Yayınevi Tarafından 2006 Yılında Basılan George Orwell '1984' Kapağı

Tablo 17: Saussure'ün Göstergibilimine Göre Arapça Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Nesne	Josef Stalin	Büyük Birader ya da Emmanuel Goldstein

Kapakta kullanılan gösterge incelendiğinde, romandaki politik merkez olan Büyük Birader ya da Emmanuel Goldstein karakteri, Josef Stalin şablonu kullanılarak yapılan şablon grafiti odak noktaya alınmıştır. Verilmek istenen korku rejimi, kaotik durum, siyasi mesajların tümü bu detayla verilmektedir. Bu tasarımda Stalin figürü, alt anlam temelinde diğer tüm mesajları taşımaktadır.

Tablo 18: Peirce'in Göstergibilimine Göre Arapça Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

Gösterge Türü	'1984' Kapağında Geçen Örnek	İlişki
Görüntüsel Gösterge	Josef Stalin Çizimi	Benzerlik

Josef Stalin Çizimi göstereni, Büyük Birader'in ya da Emmanuel Goldstein'in politik duruşu, yaklaşımı ve tarafı konusunda göstergenin nesnesiyle benzerlik taşıması özelliğiyle, görüntüsel gösterge olarak belirtilmiştir.

Kapağın Genel Betimlemesi: Kapak, Lübnan'da Arapça yayımlanan kitap kapağıdır. Görsel dikey, durağan ve renkli bir şekilde tasarlanmıştır. Görselde Arapça iletiler bulunmaktadır. Kapağın tasarımında dilsel iletinin düzgün, sıralı yapısı gözlemlenmiştir.

Dilsel İleti/ Düzanlam: Beyaz tek renk ve dokulu fon üzerine hazırlanan kapakta sırasıyla, üstten başlayarak Arapça kitabın türü 'roman', Arapça yazarın adı 'George Orwell' ve sayılarla kitabın adı "1984" bulunmaktadır.

Dilsel İleti/ Yananlam: Tasarımda dilsel ileti kapsamında yananlama rastlanmamıştır. Kitap kapağı yayımlandığı ülkenin diliyle basılmıştır. Kapakta kitabın adı diğer detaylardan daha büyük ve kalın bir şekilde yazılmıştır. Vurgunun etkisini arttırmak amacıyla yapılan bu tasarımsal düzenleme etkili olmuştur.

Görsel İleti/ Düzanlam: Tasarım illüstrasyon tekniği ile oluşturulmuştur. Beyaz dokulu zemin üzerinde kapağın orta alt kısmında Josef Stalin'in çizimi bulunmaktadır.

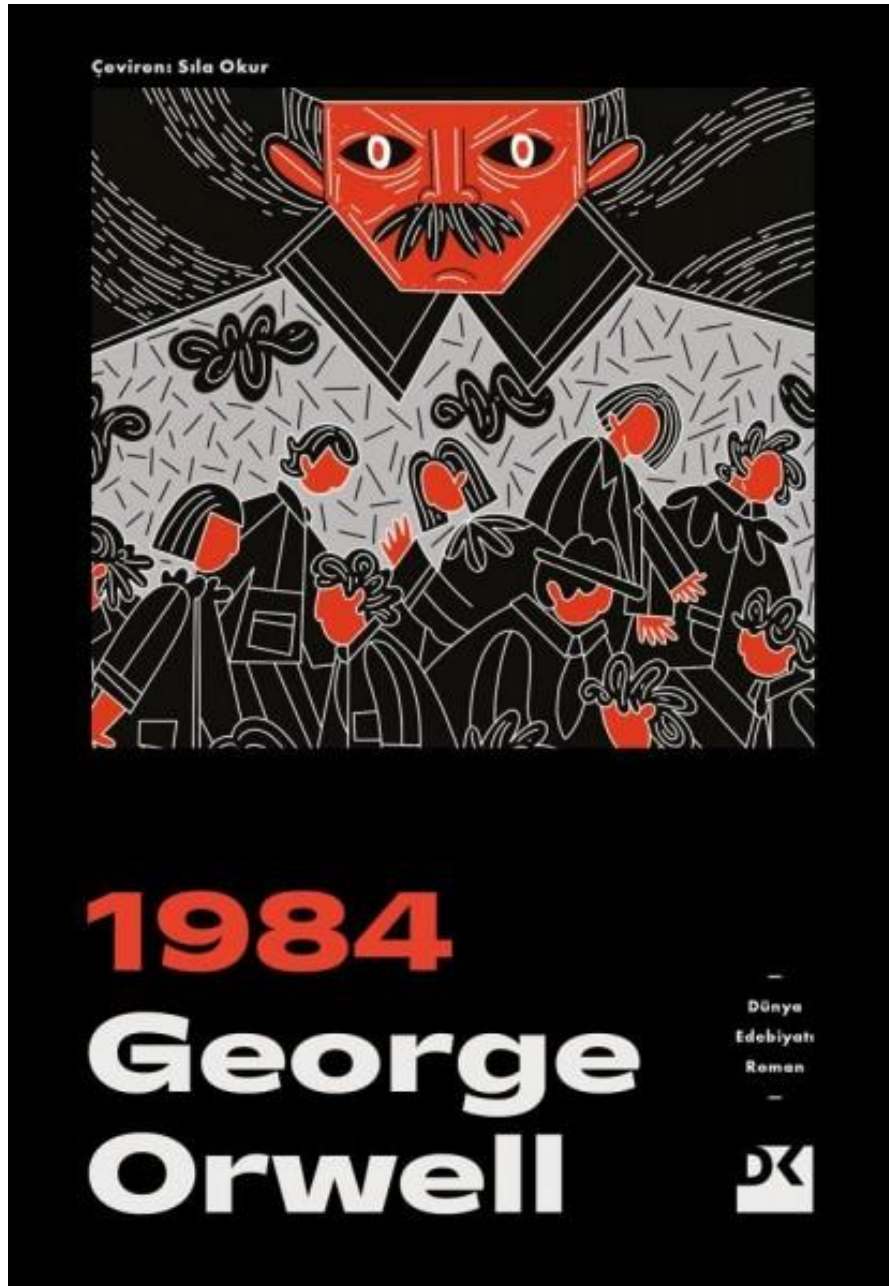

Görsel İleti/ Yananlam:

Görsel Betimleme: Kapağın orta alt kısmında vurgulu biçimde bulunan Stalin figürü kapaktaki en vurgulu öğedir. Arka planda duvar tonu verilmek üzere doku kullanılmıştır. Stalin figürü şablon baskı şeklinde tasarlanmıştır.

Tasarımda Kültürel Göstergeler Açısından: Kitap kapağında bulunan Josef Stalin figürü, Lübnan ölçeğinde Büyük Birader'in ya da kitapta bahsedilen Emmanuel Goldstein karakterinin temsil ettiği profil olarak Stalin'in uygun olduğunun göstergesidir. Kitap kapağında başka bir coğrafi ya da bedensel benzerlik bulunmamaktadır.

4.7.'1984' – Türkçe Kapağı

Resim 7: Doğan Kitap Yayınevi Tarafından 2021 Yılında Basılan George Orwell '1984' Kapağı

Tablo 19: Saussure'ün Göstergibilimine Göre Türkçe Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Kişi	İnsan	Büyük Birader
Kişi	İnsanlar	Okyanusya Halkı
Atmosfer	Çizgiler	Kaos

Kapakta kullanılan göstergeler incelendiğinde, romandaki politik merkez olan Büyük Birader'in takibi, insan göstereni olarak gösterilerek odak noktasına alınmıştır. Verilmek istenen korku rejimi mesajının taşıyıcısı insan gösterenidir. İnsanın bakışı tepeden ve öfke mimikleriyle verilerek takip ve hegemonya izlenimi verilmektedir. Tasarımın alt kısmında yer alan diğer gösteren olan insanlar ise Okyanusya Halkını temsil etmektedir. Bu gösterende insan figürlerinin kafaları aşağı yönde bakmaktadır. Bu da korku, baskı, kaos ve dehşet olgularını aktarmaktadır. Büyük Birader gösterilenin arkasında bulunan çizgilerle, rüzgâr etkisi verilmek istenmiştir. Bu da kaotik durumu soğuk bir atmosferle birleştirmiştir.

Tablo 20: Peirce'in Göstergibilimine Göre Türkçe Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

Gösterge Türü	'1984' Kapağında Geçen Örnek	İlişki
Görüntüsel Gösterge	Büyük Birader	Benzerlik
Görüntüsel Gösterge	Okyanusya Halkı	Benzerlik
Önerme	Çizgiler	Belirlilik

Büyük Birader ve Okyanusya Halkı gösterilenleri, nesnesiyle benzerlik taşımaları sebebiyle görüntüsel gösterge olarak belirtilmiştir. Çizgiler göstereni doğrudan tekil bir olayı işaret etmesi sebebiyle önerme göstergesi olarak tabloda yerini almaktadır.

Kapağın Genel Betimlemesi: Kapak Türkiye'de Türkçe yayımlanan kitap kapağıdır. Görsel dikey, durağan ve renkli bir şekilde tasarlanmıştır. Görselde Türkçe iletiler bulunmaktadır. Kapağın tasarımında dilsel iletinin düzgün, sıralı yapısı gözlemlenmiştir.

Dilsel İleti/ Düzenlem: Siyah fon temel alınarak hazırlanan kapakta sırasıyla, üstten başlayarak beyaz renklerle ve baş harfleri büyük harflerle tercümanın adı 'Çeviren: Sıla Okur', sol altta kırmızı renklerle kitabın adı "1984", baş harfleri büyük harflerle yazarın adı 'George Orwell' bulunmaktadır. Sağ alt kısımda koleksiyon adını tanımlamak üzere beyaz renklerle 'Dünya Edebiyatı Roman' ifadelerine yer verilmiştir.

Dilsel İleti/ Yananlam: Tasarımda dilsel ileti kapsamında yananlama rastlanmamıştır. Kitap kapağı yayınlandığı ülkenin diliyle basılmıştır. Kapakta kitabın adı ve yazarın adı diğer bütün detaylardan daha büyük ve kalın bir şekilde yazılmıştır. Kitabın adı diğer bütün detaylardan farklı olarak kırmızı renkle yazılmıştır. Vurgunun etkisini arttırmak amacıyla yapılan bu tasarımsal düzenleme etkili olmuştur.

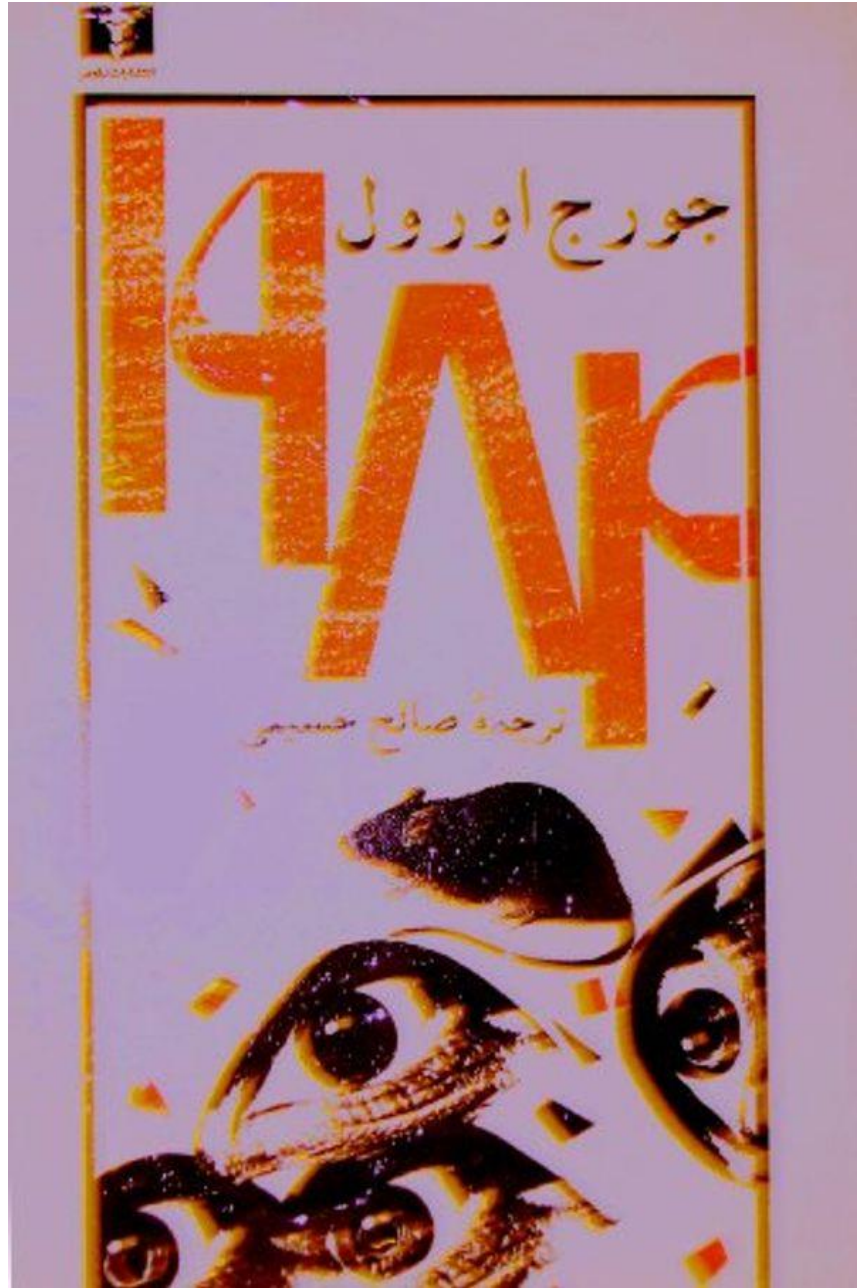
Görsel İleti/ Düzenlam: Tasarım illüstrasyon tekniği ile oluşturulmuştur. Siyah zemin üzerinde kitabın üst kısmında insan figürü, altında diğer insanların figürleri vardır.

Görsel İleti/ Yananlam:

Görsel Betimleme: Kapağın üst kısmına yerleştirilmiş insan figürünün yüzünde çizgiler bulunmaktadır. Bu insan figürü kapak üzerinde en dikkat çekici ve en vurgulu form olarak konumlanmıştır. Arka plan durağandır, tek renktir. Ancak arka planda bulunan çizgilerle kısmi bir hareket sağlanmıştır.

Tasarımda Kültürel Göstergeler Açısından: Kitap kapağında bulunan Büyük Birader figürü, kıyafeti, bakışları ve yüz çizgileri ile Stalin benzetmesiyle tasarlanmıştır. Stalin Türkiye ölçeğinde Büyük Birader'in ya da kitapta bahsedilen Emmanuel Goldstein karakterinin temsil ettiği profil olarak Stalin'in uygun olduğunun göstergesidir. Kitap kapağında başka bir coğrafi ya da bedensel benzerlik bulunmamaktadır.

4.8.'1984' – Farsça Kapağı

Resim 8: Nilofar Yayınevi Tarafından 1949 Yılında Basılan George Orwell '1984' Kapağı

Tablo 21: Saussure'ün Göstergelilimine Göre Farsça Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Kişi	İki Göz	Winston Smith
Kişi	İki Göz	Julia
Nesne	Fare	İşkence

Kapakta kullanılan göstergeler incelendiğinde, romanın baş kahramanı ve onun âşık olduğu kadın olan Julia karakterlerinin gözleri odak noktasına alınmıştır. Verilmek istenen korku, dehşet, acı bu gösterenlerle sağlanmıştır. Bakışların boyutu korku ve endişe izlenimi vermektedir. Fare göstereni, romandaki işkencelerden birisidir. Kapakta yer almasının sebebi ana karakter için dönüm noktası olan işkence olmasındandır.

Tablo 22: Peirce'in Göstergelilimine Göre Farsça Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

Gösterge Türü	'1984' Kapağında Geçen Örnek	İlişki
Görüntüsel Gösterge	Gözler	Benzerlik
Görüntüsel Gösterge	Gözler	Benzerlik
Simge	Fare	Nedensiz ve Uzlaşmaya Bağlı

Gözler gösterenleri, doğrudan romandaki karakterleri temsil etmesi sebebiyle göstergenin nesnesiyle benzerlik taşıması özelliğiyle, görüntüsel gösterge olarak belirtilmiştir. Fare göstereni, sembol, simge olarak kapakta yer bulmaktadır.

Kapağın Genel Betimlenmesi: Kapak, İran'da Farsça yayımlanan kitap kapağıdır. Görsel dikey, durağan ve renkli bir şekilde tasarlanmıştır. Görselde Farsça iletilere yer verilmiştir. Kapağın tasarımında dilsel iletinin düzgün, sıralı yapısı gözlemlenmiştir.

Dilsel İleti/ Düzanlam: Pembe fon temel alınarak hazırlanan kapakta sırasıyla, üstten başlayarak siyah renkte Farsça yazarın adı 'George Orwell', kırmızı renkte Farsça rakamlar kullanılarak kitabın adı "1984", tercümanın adı 'Çeviren: Saleh Hoseyni' bulunmaktadır.

Dilsel İleti/ Yananlam: Tasarımda dilsel ileti kapsamında yananlama rastlanmamıştır. Kitap kapağı yayınlandığı ülkenin dili ile basılmıştır. Kapakta kitabın adı diğer bütün detaylardan daha büyük ve kalın bir şekilde kırmızı renkte yazılmıştır. Vurgunun etkisini arttırmak amacıyla yapılan bu tasarımsal düzenleme etkili olmuştur.

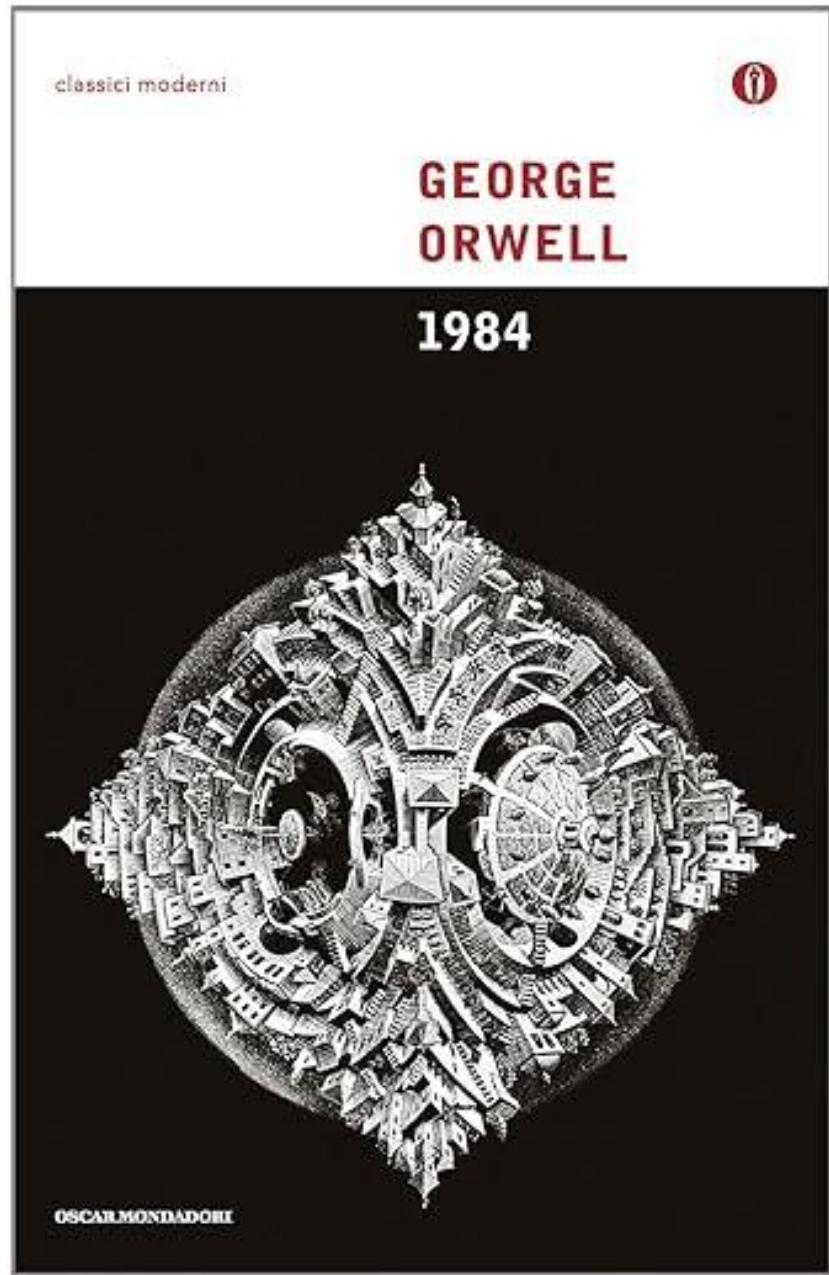
Görsel İleti/ Düzenlam: Tasarım çizim tekniği ile oluşturulmuştur. Pembe zemin üzerinde kapağın orta kısmında bir fare vardır. Kapağın alt kısmında iki ayrı yüze ait asimetrik şekilde çizilmiş dört göz bulunmaktadır.

Görsel İleti/ Yananlam:

Görsel Betimleme: Kapağın alt kısmında fare, gözler, göz kapakları, gözü çevreleyen gölgeler bulunmaktadır. Fare ve gözler, en dikkat çekici form olarak konumlanmıştır. Arka plan durağandır, tek renktir. Hareket sağlayıcı unsur bulunmamaktadır.

Tasarımda Kültürel Göstergeler Açısından: Bu kitap kapağında bulunan gözler ve fare figürlerinde coğrafi ya da bedensel bir benzerlik bulunmamaktadır. Yalnızca küresel bağlamda gerilim, korku, dehşet belirtilerini sağlayacak boyut ve renk seçimleri tercih edilmiştir.

4.10. '1984' – İtalyanca Kapağı

Resim 9: French and European Publications Tarafından 2012 Yılında Basılan George Orwell '1984' Kapağı

Tablo 23: Saussure'ün Göstergebilimine Göre İtalyanca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

GÖSTERGE	GÖSTEREN	GÖSTERİLEN
Nesne	Şehir Silüeti	Okyanusya/ Londra
Nesne	Binalar	Bakanlıklar
Nesne	Göz	Büyük Birader
Atmosfer	Kaos	Hegemonya

Kapakta kullanılan göstergeler incelendiğinde, odak noktada diğer eserlerden farklı olarak şehir silüeti göstereni görünmektedir. Düzen ve karmaşanın iç içe olduğu bu tasarımda romandaki Okyanusya ülkesi temsil edilmiştir. Binaların birbirine bağlı ve ortada iki ayrı gözü andıran merkez bölgesi ile kaos içerisinde bir yapılanma görülmektedir. Çizimin arkasındaki daire ve ortada iki gözü andıran yapılar Büyük Birader mesajını iletmektedir.

Tablo 24: Peirce'in Göstergebilimine Göre İtalyanca Kapağındaki Göstergelerin İncelemesi

Gösterge Türü	'1984' Kapağında Geçen Örnek	İlişki
Görüntüsel Gösterge	Göz	Benzerlik
Görüntüsel Gösterge	Şehir Silüeti	Benzerlik
Görüntüsel Gösterge	Binalar	Benzerlik
Önerme	Dış Daire	Belirlilik

Göz, şehir silüeti ve binalar gösterenleri, doğrudan temsil ettikleri nesnelere benzerlik taşıması sebebiyle görüntüsel gösterge olarak belirtilmektedir. Dış dairenin kapaktaki atmosferi beslemesi ve dış yapıya boyut kazandırması sebebiyle tekil bir olguyu işaret ettiği düşünülerek önerme göstergesi olarak belirtilmiştir.

Kapağın Genel Betimlemesi: Kapak, İtalya'da İtalyanca yayımlanan kitap kapağıdır. Görsel dikey, durağan ve renkli bir şekilde tasarlanmıştır. Görselde İtalyanca iletiler ve grafiksel öğelere yer verilmiştir. Kapağın tasarımında dilsel iletinin düzgün, sıralı yapısı gözlemlenmiştir.

Dilsel İleti/ Düzanlam: Beyaz bir fon temel alınarak hazırlanan kapakta sırasıyla koleksiyon adı küçük harflerle 'modern klasik', kırmızı renkte ve büyük harflerle yazarın adı 'GEORGE ORWELL', beyaz renkte kitabın adı "1984" ve kapak tasarımını sağlayan tasarımcının adı beyaz renkte büyük harflerle 'OSCAR MONDADORI' bulunmaktadır.

Dilsel İleti/ Yananlam: Tasarımda dilsel ileti kapsamında yananlama rastlanmamıştır. Kitap kapağı, yayınlandığı ülkenin dili ile basılmıştır. Vurgunun etkisini arttırmak amacıyla farklı fon ve yazı renkleri kullanılmıştır ve tasarımsal düzenlemede etki sağlanmıştır.

Görsel İleti/ Düzanlam: Tasarım çizim tekniğiyle oluşturulmuştur. Siyah zemin üzerinde kapağın alt orta kısmında şehir tasarımı bulunmaktadır.

Görsel İleti/ Yananlam:

Görsel Betimleme: Kapağın alt orta kısmında şehir silüeti içerisinde kaos işlenmiştir. Bu kaosa dahil olarak merkezdeki bu silüet kapak üzerinde en dikkat çekici ve en vurgulu form olarak konumlanmıştır. Arka plan durağandır, tek renktir ve kısmi ya da tümüyle bir hareket sağlayıcı bulunmamaktadır.

Tasarımda Kültürel Göstergeler Açısından: Kitap kapağında en dikkat çekici unsur olan şehir silüeti ve binaların İtalyan mimarisine hizmet ettiği görülmektedir. Gösterge bağlantısı açısından kurgusal Okyanusya ülkesinin kurgusal Londra şehrini temsil ediyor olsa da tasarımsal açıdan Vatikan benzeri bina kenarları, merkezdeki kubbelerin ve dikitlerin basıklığı ile Klasik Roma dönemi izlenimi verilmiştir. Bunun dışındaki figürlerde bedensel bir benzerlik bulunmamaktadır. Yalnızca küresel bağlamda dikkat çekicilik, gerilim, korku belirtilerini sağlayacak çizim teknikleri ve renk seçimleri belirgin bir şekilde tercih edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kitaplar, uzun ömürlü, nesilden nesile aktarılma imkanı olan, her dönem kadar kalıcılığını ve etkilerini kanıtlamış bilgi taşıyıcı bir araçtır. Kitap kapakları da, kitabın içeriği kadar bu aktarımda etkili olan, okuyucuyu teşvik eden, kitabın içeriğiyle, içerikteki duygu yoğunluğuyla, basıldığı, yayınlandığı dönemin tarihsel içeriğiyle alakalı rol oynayan parçalarıdır. Kapağa yüklenen anlamlarla, doğal olarak kültürel yansımalarla da süslenerek taşıyıcı bir forma bürünen kitap kapakları, önemini ve etkisini tarih içerisinde kanıtlamıştır.

Kültür aktarımı, toplumsal kanaatler doğrultusunda bilinçli bilinçsiz uzlaşılı yoluyla oluşmaktadır. Zaman içerisinde kültürü oluşturan yapılar farklı yöntemlerle farklı kültürlerle aktarılmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde gerek işgal, gerek komşuluk, gerek seyahatler, eğitimler gibi onlarca sebeple kültür aktarımı sağlanmıştır. Bu kültürel aktarım yalnızca kılık kıyafet, geleneksel törenler merkezinde olduğu gibi bazen de kültürel korkular, algılar, yaklaşımlar, tutumlar nesilden nesile, kültürden kültüre aktarılmaktadır. Aktarılan yapı ve aktarım şekli her kültürde her toplumda değişiklik gösterebilmektedir.

Tarih boyunca küreselleşmenin bugün geldiği noktada mesafeler yok denecek azalmıştır. Bu azalma öğrenilen ya da öğretilen kültüre dair bir derinlik katıyor olsa da sınırları ortadan kaldırmış olması da bilinen bir gerçekliktir. O kadar ki üretilen ürünlerde dahi bu görülebilmektedir. Sınırların kalkmasıyla inanılmaz genişliğe ulaşan iletişim ve etkileşim sınırsızlığı üretilen ürünlere de yansımıştır. Artık yerel mazeretler veya sebeplerle üretilen ürünler ya küresel düzlemde bir yapıya ulaşmış ya da küresel düzlem o mazeretlere ve sebeplere maruz bırakılarak tümün ihtiyacı algısı yaratılmıştır. Bu duruma ticari üretim gibi sanatsal üretim de dahil olmuştur. Hatta sanatsal güdüyü daha az önemseyen üreticilerde sanat bir ticari araç halini almıştır. Şövalyelerin olmadığı bir dünyada Don Kişot'un ilgilenilen bir roman olmayacağını düşünenler küreselde kabul görececek ilgilere ve dertlere yelken açmışlardır.

Özellikle bugün tüketimin bu kadar hızlı olduğu bir dünyada okuyucu bir kitabı tüketmeye ön kapağından başlamaktadır. Ön kapak etkili, çekici, teşvik edici ya da merak uyandırıcı olmadığı taktirde kitabın içeriğinin önemini olmadığı örnekler mevcuttur. Bu örnekler bağlamında kitabı kapağına göre yargılamamak için vakit bulunmamaktadır. İçeriğin giriş kapısı olan kitap kapakları, konu ile tutarlı olarak, sanatsallığını korumalı merak uyandırmalıdır.

Kitap kapağı tasarımları, okuyucuya yol göstermesi için kapağa yansıtılan verilerdir düşüncesiyle birlikte bu kapsamda, çalışmanın özünü oluşturan, 1949 yılında Londra’da İngilizce basılan ‘1984’ romanı, küresel bağlamda hem yazınsal hem de görsel bir ürün olarak varlığını sürdürmektedir. 65’ten fazla dile defalarca kez basılan bu distopik roman küresel bağlamda neredeyse her ülkede kendine kabul edilmiş bir yer bulmuştur. Değerlendirme sonucunda hem göstergebilimsel hem kültür göstergebilimi bağlamında, Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Peirce ve Roland Barthes kavramları ve yaklaşımları özelinde göstergeleri çeşitli modellerle incelenen eserde somut ve soyut sonuçlar bulunmuştur. Araştırma ve değerlendirme boyunca, yalnızca göstergebilim temelinde değil tasarımsal temelde de inceleme yapılarak, göstergelerin tümü anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Orwell’in bu çalışmanın da özünü oluşturan eseri olan ‘1984’ romanı kapaklarında göstergeler incelenirken beden duruşları, siyasi yaklaşımlar, korku, endişe detayları gibi detaylar kimi zaman karmaşık kimi zaman ise düzgün ve yeterli şekilde kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte görsel tasarım unsurları ile göstergebilim çözümleme modellerinin birlikte kullanımının kapak tasarımının alt anlamlarını ortaya çıkarmada katkı sağladığı görülmüştür. Kitap kapaklarının tümünde kültürel öğeler dilsel tabanda verilmiş olsa da Kapak 3, Kapak 6, Kapak 7 ve Kapak 9’da kültürel algılara dair nispeten daha fazla veri toplanmıştır.

Kapakların tümünde, romanın içerisindeki hikayeye alakalı mesaj, orijinal kapaktaki görseller benzerinde olsa da özgül tasarımlar mevcuttur. Bununla birlikte kitapta asla olmayan içeriklerin bulunduğu kapaklar, kültürel algılarını en iyi yansıtan kitaplar oldu denilebilir. Hiçbir kapakta kültürel özellikler, coğrafi farklılıklar temelinde verilmeyip, romanın distopik oluşu ve politik imajı sebebiyle ülkelerin politik algıları ve yaklaşımlarıyla kültür aktarımı sağlanmıştır. 3, 6, 7 numaralı kapaklarda doğrudan ya da dolaylı yoldan roman içerisindeki Büyük Birader, Joseph Stalin’e benzetilmiştir. Bu da o toplumun hem o tarihsel dönem hem de bugüne yakın baskıları aralığında Stalin’i nasıl tanımladığını göstermektedir. Diğer yandan bu gösterim 1, 2, 4, 5 numaralı kapaklarda olmadığı halde bu durum da bir gösterge oluşturmaktadır. Stalin’e karşı aynı sempati ya da antipatide bulunmama, kültürel varlığında Büyük Birader’i temsilen bir örnek oluşturmamak bu göstergeye sebep olarak aktarılabilir. 8 numaralı kapak, kültürel özelliklerini tasarımına yansıtırsa da bu yansıtım sanatsal bir yaklaşım olmuştur. Bununla birlikte eğer hiçbir kapakta bir kültürel göstergeye rastlanılamamış olunsaydı dahi, roman

içerisinde bahsedilen siyasi durum, siyasi figür, baskı ve kaos konusunda kapakların tümünde negatif bir aktarım oluşturulmuştur. 8 kapak içerisinde de kırmızı ve siyah tonları kullanılmış ya da kullanılan görsellerle bu siyasi varlığın korku, dehşet, ölüm gibi olguları aktarma sağlanmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak, görsel aktarım dışında her ülkenin yayını dilsel göstergelerinde kendi kültürel göstergelerini aktarmıştır.

George Orwell'in '1984' romanı kapaklarının incelenmesinde, kültürel özelliklere sıklıkla yan anlam ya da alt metin bağlamında rastlanmıştır. Kültürel kodlar açıkça belirtilmemiştir. Ancak renk kullanımı, görsellerdeki anlatım gibi örneklerde küresel duygu tasvirlerine rastlanmıştır.

İncelenen tüm eserlerde roman içeriği aynı olmasına rağmen kapakta göstergeleri sunulan tasarımlar birbiri içerisinde farklılıklar göstermektedir. Genel kabul olarak '1984' romanı düşünüldüğünde göz göstereni hemen hemen her eserde mevcutken, hikayenin dönüm noktasını meydana getiren fare göstereni yalnızca bir tasarımda gözlemlenmiştir. Yayıncıların romanda dikkat çekici, etkileyici unsur konusunda özgül kararlara gittiği sebep olarak gösterilebilir. Örneğin bu duruma zıt ancak bu çalışmaya benzer bir çalışma örneği olabilecek olan George Orwell'in Hayvan Çiftliği romanında domuz göstereni çoğu zaman, Hitler ile benzer bir gösterende çizilmiş ve yazılı olmayan bir kural gibi her kapakta bu veriye rastlanmıştır. Bu konuda kapak tasarımları her bir kapakta özgül bir yapıdadır.

Bu kapsamda kitap kapakları, okuyucuya eserle ilgili görsel bilgi sunan temel tasarım örneklerinden birisi olarak kültürün göstergeye etkisi bağlamında yerel ve küresel bağlamda etkili bir unsurdur. Bu alandaki çalışmaların tekil bir perspektifte incelenmesi oldukça zor ve taraflı olacaktır. Bu sebeple bu çalışma içerisinde birden fazla göstergebilim kuramcısının yaklaşımı temel alınarak kitap kapaklarında kültürel verilen incelenmeye çalışılmıştır. '1984' romanı içeriği her kültürün kendi toplumunda örneğini bulabileceği, balsa dahi bunu uygun bir yapıyla ve özgürce sunabileceği bir kapsamda değildir. İnceleme sonucunda kültürel verilerin herhangi bir romanın tüm çevirilerinde rastlanamayacağı, bu konuda tasarımsal özgürlük, kültürel zenginlik dışında romanın içeriğinin de son derece önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Azimov, İ. (2020). Kırgızca ve Arapça Eşdizimsel İfadelerin Eşdizimli Sözlük Bağlamında İncelenmesi. *Aydın Arapça Araştırmaları Dergisi (AYAD)*, 2(2), s. 162.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri* (1. b.). (B. Vardar, & M. Rifat, Çev.) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erkman, F. (1987). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Alan Yayıncılık. 2024 tarihinde alındı
- Ethnologue. (2024). *What is most spoken language?* Ethnologue: <https://www.ethnologue.com/insights/most-spoken-language/> adresinden alındı
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür* (3. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi. 2024 tarihinde alındı
- Has, T. (2022). *Görsel İletişim Bağlamında Kitap Kapaklarında Glokalleşme: Küçük Prens Örneği Üzerinde Göstergebilimsel Çözümleme Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2024 tarihinde alındı
- Hjelmslev, L. (1969). *Prolegomena to a Theory of Language*. (F. J. Whitfield, Çev.) The University of Wisconsin Press. 2024 tarihinde alındı
- Humboldt, W. (1988). *On Language The Diversity Of Human Language-Structure And Its Influence On The Mental Development Of Mankind* (1. b.). (P. Heath, Çev.) New York, Amerika Birleşik Devletleri: Cambridge University Press Yayınları.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü* (1. b.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. 2024 tarihinde alındı
- Kaplan, M. (1983). *Kültür Ve Dil* (2. b.). İstanbul: Dergah Yayınları. 2024 tarihinde alındı
- Kemiksiz, A. (2021). *GÖSTERGEBİLİM BAĞLAMINDA REKLAMLARDA BEDENİN TÜKETİM NESNESİ OLARAK METALAŞTIRILMASI (Yüksek Lisans Tezi)*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2024 tarihinde alındı
- Liddell, H. G., & Scott, R. (1996). *A Greek-English Lexicon* (10. b.). New York, Amerika Birleşik Devletleri: Oxford University Press Inc. 2024 tarihinde alındı
- Orwell, G. (2008). *1984*. Penguin Books.

- Örnek, S. V. (1973). *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Mart 2024 tarihinde alındı
- Peirce, C. S. (1978). *Écrits sur le signe*. (G. Deledalle, Dü.) Seuil. 2024 tarihinde alındı
- Peirce, C. S. (1984). *Writings of Charles S. Peirce A Chronological Edition Volume 2 1867-1871* (Cilt II). (E. C. Moore, M. H. Fisch, C. J. Kloesel, D. D. Roberts, & L. A. Ziegler, Dü) Amerika Birleşik Devletleri: Indiana University Press. 2024 tarihinde alındı
- Rifat, M. (2013). *Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü Kavramlar Yöntemler Kuramcılar Okullar* (1. b.). (R. Kızıler, Dü.) İstanbul, Topkapı, Türkiye: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2024 tarihinde alındı
- Sabuncuoğlu, Z., & Tüz, M. (2003). *Örgütsel Psikoloji* (4. b.). Bursa: Furkan Ofset.
- Sarıca, N., & Sarıca, M. (2021). *Göstergebilim Anlama Yolculuk*. Çizgi Kitabevi.
- Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (B. Vardar, Çev.) Multilingual. 2024 tarihinde alındı
- Sutherland, J. (2016). *Orwell's Nose A Pathological Biography*. Reaktion Books Ltd.
- TDK. (2024). Mart 2024 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/?ara=kültür> adresinden alındı
- Turner, G. (2005). *British Cultural Studies: An Introduction* (3 b.). Londra: Routledge Taylor & Francis Group e-Library. 2024 tarihinde alındı
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2024, Mayıs). *gösterge: Güncel Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/?ara=gösterge> adresinden alındı
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* (2. b.). İstanbul: Multilingual.
- Wittgenstein, L. (2013). *Tractatus Logico-Philosophicus* (7. b.). (O. Aruoba, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları. 2024 tarihinde alındı

İNTERNET KAYNAKLARI

- WEB_1. George Orwell, '1984', Penguin. (Amazon)
<https://www.amazon.com.tr/Penguin-Readers-Level-Nineteen-Eighty-Four/dp/0241430976>
- WEB_2. George Orwell, '1984', China Legal Publishing House (Amazon)
<https://www.amazon.com/Nineteen-Eighty-Chinese-George-Orwell/dp/7509369983>
- WEB_3. George Orwell, '1984', Fingerprint! Publishing (Amazon)
<https://www.amazon.in/'1984'-HINDI-George-Orwell/dp/9390183367>
- WEB_4. George Orwell, '1984', Ediciones Destino (Amazon)
<https://www.amazon.com/'1984'-Spanish-Language-George-Orwell/dp/8423309835>
- WEB_5. George Orwell, '1984', Folio (Etsy)
<https://www.etsy.com/listing/1195432882/vintage-french-edition-george-orwell>
- WEB_6. George Orwell, '1984', Markaz al-Thaqifi al-Arabi (Alkitab)
<https://alkitab.com/15194.html>
- WEB_7. George Orwell, '1984', Doğan Kitap (Doğan Kitap)
<https://www.dogankitap.com.tr/kitap/'1984'>
- WEB_8. George Orwell, '1984', Nilofar (Booko)
<https://booko.com.au/9789644480447/'1984'-Persian-edition-Farsi-edition->
- WEB_9. George Orwell, '1984', French and European Publications Inc. (Amazon)
<https://www.amazon.com/Nineteen-Eighty-four-Italian-George-Orwell/dp/8804507454>
- WEB_10. Ethnologue. (2024). What is most spoken language?
<https://www.ethnologue.com/insights/most-spoken-language>
- WEB_11. Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2024)
<https://sozluk.gov.tr/?ara=kültür>
- WEB_12. Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2024)
<https://sozluk.gov.tr/?ara=gösterge>

ÖZ GEÇMİŞ